

Türk Modernleşmesi'nin Kıbrıs'taki Yansıması: Halkevleri

Orhan TURAN

Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

E-Mail: orhannturann@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5975-0469

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 18.06.2019 Kabul Tarihi / Accepted: 07.01.2020

ÖZ

TURAN, Orhan, **Türk Modernleşmesi'nin Kıbrıs'taki Yansıması: Halkevleri**, CTAD, Yıl 16, Sayı 31 (Bahar 2020), s. 239-270.

Türkiye'de toplumsal değişim ve dönüşümün önemli bir unsuru olan Halkevleri, Atatürk tarafından 19 Şubat 1932'de açıldı. Tek parti döneminin işlevsel kurumlarından birisi oldu. Halkevleri hem sosyo-kültürel alanda hem de eğitim alanında göstereceği faaliyetlerle toplumu bütünleştirmeyi ve geliştirmeyi amaçladı. Bu doğrultuda kuruluşundan kapatıldığı 1951'e kadar önemli bir kurum oldu. Kıbrıs Türkleri de Atatürk devrimlerini kendisine rehber kabul ederek benzer adımlar attı. Bunlardan birisi de Halkevleri idi. Sadece bu eylem Atatürk devrimlerinin evrensel yönünü bir kez daha vurgulamak için yeterli olsa gerekti. Türkiye için örnek bir kurum olan Halkevlerinin bir benzeri Kıbrıs'ta açılmak istendi. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki araştırmamız esnasında Kıbrıs'taki "*Kurun*" gazetesi başta olmak üzere, Kıbrıs basınında bir Halkevi'nin faaliyete geçmesi için düzenli haberler yapıldığı ve makaleler yazıldığı tespit edildi. Kıbrıs Türklerinin "*bir Halkevi kurulması ile ilgili talebinin*" konsolosluk aracılığı ile Ankara'ya ulaşmasından sonra gerçekleşen bir dizi yazışma sonrası konu hakkında ilerleme sağlandı.

“Fikir, fülüyata dönüşmeye başladı.” II. Dünya Savaşı sonrası Kıbrıs Türk basını incelendiğinde de Halkevi açılması hususunda bir fikir birliği olduğu görülmektedir. Bu bağlamda adanın farklı yerlerinde Halkevleri açılmıştır. Bunlar arasında Lefkoşa, Girne, Limasol ve Mağusa bulunmaktadır. Halkevleri bağımsız bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Kurulan Halkevleri, Kıbrıs Türk toplumu için siyasi, sosyal, kültürel birçok etkinliğin gerçekleştirildiği ve önemli kararların alındığı bir merkez konumunda olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Kıbrıs, Kıbrıs Türkleri, Halkevi, Türk Devrimi.

ABSTRACT

TURAN, Orhan, **The Reflection of Turkish Modernization in Cyprus: Community Centers**, CTAD, Year 16, Issue 31 (Spring 2020), pp. 239-270.

Being an important element of social change and transformation in Turkey, community centers were opened by Ataturk on February 19th, 1932. They were one of the functional institutions of the single-party period. Community Centers aimed to integrate and develop the society with the activities which would show both in the socio-cultural and educational fields. In line with this, they had been important institutions from its foundation to the date that it was closed in 1951. Turkish Cypriots took similar steps in recognizing the Ataturk’s revolutions as guide for them. One of them was Community Centers. Only this action must have been enough to once again highlight the universal aspect of the Ataturk’s revolutions. Community Centers, which were a model institution for Turkey, were also wished to be founded in Cyprus in a similar way. During our research in the Archives of the Republic of the Prime Ministry, it was found that regular news was made and articles were written in the Cypriot press, especially in the Cypriot newspaper “*Kurun*”, about founding a community center in Cyprus. After the demand of Turkish Cypriots “*regarding the establishment of a Community Center*” reached Ankara through the consulate in consequence of a series of correspondence progress had been made on the subject. “*The idea started to turn into action*”. When the Turkish Cypriot press after World War II is analysed; there seems to be a consensus to open a community center. In this context, community centers were opened in different parts of the island. These include Nicosia, Kyrenia, Limassol and Famagusta. Community centers emerged as an independent structure. The founded Community Centers were the centers where many political, social, cultural activities were performed and the important decisions were taken for the Turkish Cypriot community.

Keywords: Turkey, Cyprus, Turkish Cypriots, Community Center, Turkish Revolution.

Giriş

Mondros Mütarekesi sonrası yaşananlar Türk tarihi açısından bir dönüm noktası oldu. Türk vatanının birliği ve milletinin bağımsızlığı tehlikeye girince Mustafa Kemal Paşa'nın öncülüğünde emperyalizme karşı güç birliği ve irade ortaya konuldu.¹ Verilen mücadele başarı ile sonuçlandı. Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması ile yeni Türk Devleti'nin sınırları diğer devletler tarafından tanındı. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyeti ilan edildi. Böylece çağdaş ilkeler doğrultusunda yeni devletin yapılanma süreci başlamış oldu.²

Cumhuriyetin kurulduğu yıldan Mustafa Kemal Atatürk'ün hayattan ayrıldığı 1938'e değin Kemalizmin "Altı Ok"unu ifade eden Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Lâiklik, İnkılâpçılık ve Devletçilik belli sistematipler içinde gelişmiştir.³ Bu ilkeler Mustafa Kemal tarafından kurulan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın tüzük ve programlarında yer almıştır.⁴ Altı Ok ile simgelenen ilkelerinden birisi olan "halkçılık" özgün bir dünya görüşüdür. Bu ilke Türkiye Cumhuriyeti'nde bireyler arası eşitliğin, özgürlüğün, kültürel ve ekonomik alanda yükselişin, hoşgörü ve birlikteliğin ifadesidir.⁵ Bu ilke aynı zamanda ayrıcalıksız ve sınıfsız bir kitle yaratabilmenin çabası içinde oldu. Türkiye'ye özgü nitelikler taşıyan bir ilkedir. Örnek olacak herhangi bir model ülke arayışı içine girilmemesi bu sebeple önemliydi. Hatta bunda etkili olan unsur da Halkçılık ilkesiydi.⁶ Atatürk, halkı ile her yönden bütünleşen nadir liderlerden birisiydi. Bu sebeple yeni kurulan çağdaş devlet yapısında "Halk" kavramı öncelik kazanmaktaydı.⁷

Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı yurt gezileri konumuz açısından oldukça önemlidir. "*Halkla temas kurmak ve onun isteklerini dikkate alarak eyleme geçmek*" Halkçılık açısından örnek yaklaşımdı. Her devrim halkla kurulan iletişim sonrasında hayata geçmekteydi. Süreç içerisinde bazı olumsuzluklar da yaşanmıyor değildi. Çıkan sorunlar yine bu ilkenin işlevsellik kazanması ile çözümlenmekteydi. Halkçılık ilkesi idarenin halk yönetimi olmasını ve

¹ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk-Söylev*, Haz: İsmail Arar, Uluğ İğdemir, Sami N. Özerdim, Cilt II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s. 1196.

² Sevtap Demirci, *Belgelerle Lozan Taktik-Stratejik-Diplomatik Mücadele 1922-1923*, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 2011, s. 193.

³ Anıl Çeçen, *100 Soruda Kemalizm Başlangıcından Günümüze*, Kilit Yayınları, İstanbul, 2009, s. 22.

⁴ Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931'deki kurultayında Altı Ok programa girmiştir. Hamza Eroğlu, *Türk İnkılâp Tarihi*, Savaş Yayınları, Ankara, 1990, s. 364-365.

⁵ İsmail Eyyüpoğlu, "*Bir Demokrasi Açılımı Halkçılık ve Mustafa Kemal Atatürk*", *Atatürk Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, Erzurum, 2000, s. 282.

⁶ Anıl Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2000, s. 67-68.

⁷ Cahit Tanyol, *Atatürk ve Halkçılık*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1981, s. 66.

yöneticilerin halkın içinden gelmesini, kitlelerle kaynaşmasını öngörüyordu.⁸ Bu hedef aynı zamanda “yaygın eğitimi” de zorunlu kılmaktaydı. Diğer devletlerdeki ilgili kurumlar bu açıdan incelendi. Bunların hem “partiler” hem de “inançlar üstü” olarak insanların bir araya geldikleri ve kaynaştıkları yerler olduğu sonucuna varıldı. Bu merkezlerde yurttaşlık bilgilerinin yanı sıra toplumsal yaşamın düzenliliği ve sürekliliği için de gerekli bilgiler veriliyordu.⁹

Türkler bu yeni devleti çağdaş modern devletlere öykünerek kurmuştu. Bu kurumsal öğeleri halka anlatmak ve kitlelerdeki bilinçlenme düzeyini yükseltmek diğer bir amaçtı. Halkevlerinin kurulduğu ve görev yaptığı yıllarda İtalya’da faşist, Rusya’da Komünist ve Almanya’da Nazi öğretilerini geniş halk kitlelerine yaymayı hedefleyen kuruluşlar bulunmaktaydı. Tabii bu kurumlar ideolojik bir içeriğe sahipti ve bu amaç doğrultusunda faaliyette bulunuyorlardı. Bu ülkelerin dışında kalan demokratik ülkelerde; sanatıyla, bilimiyle ve siyasetiyle çağdaş yurt ve dünya sorunları hakkında bilgi sahibi, doğru düşünebilen ve olaylar karşısında kendi kanısını çekinmeden belirtebilen vatandaşların sayısının çoğalması amacı güden, demokrasiyi tabana yayma doğrultusunda halk eğitimine ağırlık veren çok sayıda vakıf, dernek ve kulüp bulunmaktaydı. Türk devleti bu amaçla bazı gençleri ve görevlileri Avrupa ülkelerine göndererek buralardaki halk eğitimi çalışmalarını inceletiyordu. Onların gözlemleri ve verdikleri raporlar Ankara’da inceleniyor ve geniş tartışmalara neden oluyordu.¹⁰ Böylece Halkevlerinin kuruluş süreci de ivme kazanıyordu.

Bir Kültür Devrimi Olarak Türkiye’de Halkevlerinin Faaliyete Geçmesi

Halkevlerinin açılma nedenleri incelenirken o günlerin siyasal ve toplumsal koşullarının yarattığı gereksinimleri göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Halkın Atatürk devrimleri doğrultusunda siyasal ve ideolojik eğitimlerini gerçekleştirmek amacıyla kurulan bu kurumlar Atatürk devrimi açısından yeni bir aşama oldu:

10-18 Mayıs 1931’de toplanan Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) Kongresi’nde Halkevlerinin açılmasına karar verildi. Daha sonra bu amaçla devlet olanakları seferber edildi.¹¹ 19 Şubat 1932’de Halkevleri açıldı. Başlangıçta on dört Halkevi şubesi bulunmaktaydı. Toplumsal katılımı sağlamak amacıyla her yılın 19

⁸ Çeçen, *age.*, s. 75-77.

⁹ Rauf İnan, *Orta Avrupa’da Gelişmenin, Demokrasinin Temeli Eğitim*, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1970, s. 290.

¹⁰ Orhan Özacun, *CHP Halkevleri Yayınları Bibliyografyası 1932-1951*, Kitap Matbaacılık, İstanbul, 2001, s. 4.; Çeçen, *age.*, s. 81-82.

¹¹ Çeçen, *age.*, s. 95.

Şubat'ını takip eden ilk Pazar günü Halkevlerinin yıldönümleri olarak düzenlenen törenlerle kutlandı.¹²

1929 Dünya Ekonomik bunalımının Türkiye açısından doruğa ulaştığı 1932'de örgütlenmeye başlayan Halkevleri; halkın politik ve ideolojik eğitimini sağlamak için kurulmuştur. Bu amacı CHF Genel Sekreteri Recep Peker, “Halkevlerinin gayesi ulusu katılaştırmak, sınıfsız katı bir kitle haline getirmektir”¹³ ifadelerini kullanırken; bir süre İçişleri Bakanlığı ve CHF Genel Sekreterliği yapan Şükrü Kaya da Halkevleri için, “Halkevleri, Atatürk inkılabı prensiplerinin halk arasında yayılması, derinleşmesi ve kökleştirilmesi için kurulmuştur. Bu itibarla halkevlerine ihtilalin kültürel yayın ve korum ve yurdu” demektedir.¹⁴

Halkevlerinin açılmasının nedenleri, Serbest Cumhuriyet Fırkası sonucunda ortaya çıkan yöneticilerle halk arasındaki kopukluğu gidererek, aralarındaki “kan dolaşımını” sağlamak; eski dönemin birçok kalıntılarını kaldırmak; Halkevleri aracılığıyla toplumu çağdaşlaştırmak; farklı kültürlerin olumsuz etkilerini ortadan kaldırarak yeni bir Türk kimliği inşa etmek; yerel tarihi, yerel zenginlikleri ortaya koymak ve halkı bilinçlendirip uluslaştırmaktı.¹⁵ Türk kültür devriminin 1930'lu yıllarda gerçekleştirildiği düşünülürse, onun altyapısı da Halkevleri aracılığıyla oluşturulacaktı.¹⁶ Geçen yıllar içerisinde Halkevi şubelerinin sayısında da artış olacak¹⁷, hatta Londra'da da bir şube açılacaktı.¹⁸

CHP¹⁹ Halkevleri Yönergesine göre; Halkevleri, Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Laiklik, Devletçilik ve Devrimcilik prensipleri içinde çalışan bir kurumdur. Halkevlerine üye olabilmek için Türk vatandaşı olmak yeterliydi. Kendi eğilimleri ya da uzmanlık alanına göre her vatandaş istediği kola yazılabiliirdi.²⁰

¹² Uluğ İğdemir, *Yılların İçinden*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1976, s. 283

¹³ Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, İmge Kitabevi, Ankara, 1999, s. 317.

¹⁴ Şerafettin Zeyrek, *Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları*, Anı Yayıncılık, Ankara 2018, s. 18.

¹⁵ *Age.*, s. 16.

¹⁶ *Age.*, s. 17.

¹⁷ 19 Şubat 1932'de 14 Halkevi açılmış, 24 Haziranda açılan 20 Halkevi ile beraber Halkevleri sayısı 34'e 1944 yılı içinde Halkevlerinin sayısı 406'ya, Halkodalarının sayısı da 365'e yükseldi. 25 Şubat 1945'de 436 Halkevi ve 2718 tane de Halkodası açılmıştır. Bkz. *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-1940, I*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 198; İğdemir, *age.*, s. 284.

¹⁸ *Aynı yer.*

¹⁹ Partinin ismi 1935'e kadar Cumhuriyet Halk Fırkası olarak adlandırılırken 9 Mayıs 1935'te yapılan Dördüncü Büyük Kurultayı'ndan sonra Cumhuriyet Halk Partisi şeklinde ifade edilmeye başlanmıştır. Bu nedenle çalışmada hem fırka hem de parti terimleri kullanılmıştır. (*Cumhuriyet Ansiklopedisi, 1923-1940, I*, s. 240).

²⁰ Halkevlerinin üç tane yönetmeliğinden bahsedilebilir. Birincisi, kuruluş sırasında hazırlanan ve 67 maddeden oluşan “Halkevleri Talimatnamesi” (Halkevleri Öğreneği olarak da bilinmektedir),

Halkevlerinin kuruluş amacı kısaca şöyle ifade edilebilir: Ulusu bilinçli, birbirini anlayan, birbirini seven, ortak ideale bağlı bir halk kitlesi düzeyinde örgütlemek. İdeal birlikteliğini sağlamak. Ulusal birliği oluşturan, ulusal ruhu biçimlendiren kültür öğelerini geliştirmek. Köycülük çalışmalarını yürütmek; Kısa zamanda toplumsal ve kültürel kalkınmayı sağlamak.²¹

Halkevlerinin nasıl bir örgüt yapısına sahip olduğunu incelediğimizde de tüzüğü incelendiğinde de halkevleri kuruluşundan itibaren dokuz şubede etkinlik gösterdiğini ifade etmeliyiz. Bu rakam şube sayısının en yüksek sınırı idi. Halkevlerinin açıldığı gün olan 19 Şubat 1932'de Millî Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip, “*Türklerde eski zamanlardan beri dokuz sayısı kutlu bilinir. Bizim şubelerimizin sayısı da bir tesadüf eseri dokuz oldu*”²² diyerek adı geçen rakamın Türk kültüründe ifade ettiği anlama dikkat çekmek istemişti. Tam teşekküllü bir Halkevi’nde bulunması gereken şubeler şunlardı: “*Dil ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kütüphane ve Yayın, Köycülük, Tarih ve Müze*”²³ kollarından oluşmakla birlikte, halkevleri buldukları bölgenin sosyal ve ekonomik şartlarına uygun olarak en az üç şube ile faaliyette bulunabilirdi. Şubeden kastedilen “*kol*” idi. İşte bu duruma bir çözüm üretebilmek ve halkı bu kurumdan mahrum bırakmamak için “Halk Odaları”nın açılması üzerinde duruldu. Bunda üç şube şartı aranmıyordu. Halkevlerinde dil, tarih ve edebiyat kolları temel olarak kabul ediliyordu. Cumhuriyet rejiminin uluslaşma süreci açısından çok önem verdiği dil, tarih ve edebiyat çalışmaları bir bütün olarak ele alınıyor ve ulusal bütünlük amaçlanıyordu.²⁴

CHP Halkevleri Yönergesine göre; Halkevleri’nin açılma kararı ve çalışmalarının gündeminin belirlenmesi buldukları yerin il, ilçe veya parti kurullarının sorumluluk alanındaydı. Halkevleri üyeleri kendilerine uygun kollara girerek çalışmalara katılabileceklerdi. Parti yönetim kurullarının sağlayacağı para ile de ihtiyaçlarını karşılayacaktı. Halkevleri salonları bütün ulusal dernek ve kuruluşların çalışmalarına açıktı. Herkes bu yerlerden yararlanabilirdi. Halkevlerinde satranç, bilardo, masa tenisi ve salon jimnastikleri dışındaki oyunlara izin verilmezdi.²⁵

ikincisi, 20 Nisan 1940 yılında kabul edilen ve 65 maddelik “*Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi*”, üçüncüsü de, yine aynı tarihte kabul edilen 121 maddelik “*Halkevleri Çalışma Talimatnamesi*”dir. Bkz. *CHP Halkevleri Öğreneği*, s. 5.; Zeyrek, *age.*, s. 28).

²¹ *CHP Halkevleri Öğreneği*, s. 5-22.; Çeçen, *age.*, s. 104.; Çavdar, *age.*, s. 317.

²² *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-1940*, I, s. 198.

²³ *CHP Halkevleri Öğreneği*, s. 5.

²⁴ Çeçen, *age.*, s. 105.; Çavdar, *age.*, s. 319.

²⁵ *CHP Halkevleri Öğreneği*, s. 5-7.; Çeçen, *age.*, s. 105.

Genel olarak Halkevleri yarı resmi bir kurumdu. Bugünkü sivil toplum örgütlerine benziyordu. 1951'e kadar on dokuz yıl boyunca faaliyet gösteren gönüllü kuruluşlardan biriydi. Başka bir deyişle Atatürk devrimlerini yurdun her yönüne yaymak için Türk aydınlarının buluştuğu, halkla birlikte yeni Türk devletinin ilkelerini özümselediği ve yapıcı eylemlerde bulunduğu bir kurumdu. Halkevcilerin deyişle; “*Halkevisiz kent, yağmursuz tarla*” idi.²⁶

1951'de Demokrat Parti (DP) Hükûmeti'nin çıkardığı 5830 sayılı yasa ile Halkevleri olarak kullanılan ancak CHP'nin mülkiyetinde bulunan taşınmazlar ve içindeki eşyalar eski sahiplerine ya da Hazineye bırakıldı. 1953'de ise yine DP tarafından 6195 sayılı yasa ile “*haksız iktisap ettiği*” gerekçesiyle CHP'nin elinde kalan tüm mal varlığı da Hazine'ye intikal etti. Ancak Halkevleri 5830 sayılı yasa ile kapatılmamış sadece faaliyetlerini yürütmek için gerekli bina, araç ve gereçlerden yoksun bırakılmıştı.²⁷ Böylece devrimci bir kurum, gündelik siyasetin tartışmaları arasında işlevselliğini kaybedecekti.

Kıbrıs'ta Halkevi Açılması Amacıyla Kamuoyu Oluşturulması

Millî Mücadele'ye başından beri katılan Kıbrıs Türk toplumunun, antlaşma metinlerinde Misak-ı Millî sınırları dışında bırakılması onun anavatana olan bağlılık hasretini daha da artırmıştır. Türk ulusunun ve Türkiye'nin bir uzantısı durumunda olan Kıbrıs ve Kıbrıs Türklerinin Atatürk'e bağlılığı ve izinde oluşunun kesin sonucu ve gereği olarak Atatürk'ün Cumhuriyet ile beraber başlattığı yenileşme ve devrim hareketlerini benimsemiş ve hayatına katmıştır.²⁸

Kıbrıs'ın, Büyük Britanya egemenliğine geçmesinden sonra ardı kesilmeyen saldırı ve haksızlıklar karşısında mücadelesinden kaçmayan ve davasına sahip çıkan; Kıbrıs Türk toplumunun bağrından kopan, duygu ve düşüncelerine tercüman olarak Cumhuriyet Türkiye'si ile fikir, işbirliği ve gönül köprüsü kuran “Kıbrıs Türk Basını” özverili, mücadeleci ve tarihi bir rol üstlenmiştir.²⁹

Atatürk'ün devrim hareketlerini tam anlamıyla benimsemek ve benimsetmek yolunda seferberlik ilan eden Kıbrıs Türk basını; Türkiye'de ortaya çıkan sosyal, siyasi ve kültürel gelişmeyi Kıbrıs Türk kamuoyuna aktararak Atatürkçülük

²⁶ Zeyrek, *age.*, s. 19.

²⁷ Özacın, *age.*, s. 1.; Halkevlerinin faaliyetleri 1951'de durdurulduktan sonra, 1963-1980 ve 1987'den günümüze olmak üzere farklı dönemlerde yeniden açılacaklardı. Siyasi tartışmalar devam etmiş, ülkü birliğinden yoksun bırakılmıştı. Halkevleri, birinci dönemin aksine toplum ortak bir ideal doğrultusunda birleştirilemedi. Siyasi tartışmalarda taraf oldu.

²⁸ BCA (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi), Fon No (FN):030, 1 0 0, Kutu No (KN): 124, Dosya No (DN):886 Sıra No (SN):18.; Mustafa Haşım Altan, *Atatürk Devrimlerinin Kıbrıs Türk Toplumuna Yansıması*, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s. 11,42,56-57.

²⁹ Altan, *age.*, s. 56-57.

yolunda teşvik etmekteydi. Adadaki Türk basınının kamuoyu oluşturma çabaları, Kıbrıs'ın idarecisi olan İngiliz Sömürge Yönetimi'nin dikkatinden kaçmayarak Kıbrıs Türk basını ve siyasi liderliğine, baskı ve kısıtlamalar şeklinde yansımaktaydı. Kıbrıs Türkleri bu baskı ve azarlamalar karşısında, yılmadan ve korkmadan bu tarihi görevi yerine getirmiş ve daha düne kadar Atatürk'ten konuşması yasaklanan bu toplum Ata'sının yolunda özgürce yaşama noktasına erişmiştir.³⁰

Kıbrıs'ta görevli bulunan Türkiye'nin konsolosluk görevlilerinin de katkılarıyla Kıbrıs Türkleri arasında "Kemalist Düşünce" büyük ölçüde yaygınlaşırken, toplum içinde Atatürkçü bir kitle ağırlığını hissettirmeye başlamıştır.³¹ Kıbrıs Türk basınının öncülük ettiği Kemalist fikirlerin, Kıbrıs Türkleri arasında yaygınlaşmasının bir sonucu olarak Türkiye'de yeni cumhuriyetin eğitim ve kültürel örgütlenmesinde Halkevleri ile yapmaya çalıştığı yapısal dönüşüm, Kıbrıs Türklerinin de kamuoyuna girmeye başlamıştır.

Kıbrıs'ta Halkevi'nin kuruluşuna yönelik farklı tarihlendirmeler ve ifadeler bulunmaktadır. Yaptığımız araştırma esnasında kurumsallaşmaya yönelik ilk bilgi Girne Halkevi Spor Kulübü'nde yöneticilik ve başkanlık yapmış olan emekli öğretmen Mustafa Çırakoğlu'ndan geldi. Onun verdiği bilgiye göre başlangıçta Girne'de "*Cemiyetü'l-Hayriye*" isimli bir hayır kurumu var idi. Yukarı Girne'de Cemal Gürsel Caddesi üzerinde Ozanköy Camisi'ne ait olan, yani Vakıflar İdaresi'ne bağlı, bina da faaliyet göstermekteydi. Kurucuları arasında Ahmet Hacı Zeki Efendi, Tahir Efendi, Şükrü Hacı Hüseyin, Topal Ali ve Ömer Çavuş bulunmaktaydı. Halkevi yardımı muhtaç Girne halkına hizmet vermekteydi.³² Yine aynı kişilerin 1932'de yaptığı girişimle "*Cemiyetü'l-Hayriye*" Girne Halkevi'ne dönüştürüldü. Mustafa Çırakoğlu'nun ifadesi şöyleydi:³³

"1932 yılında Büyük Atatürk'ün Anadolu genelinde hayata geçirdiği 'Halkevlerinin' benzeri Girne Halkevi Spor Kulübünü saygıdeğer aynı kişiler hayata geçirerek Girne Kaymaklığı'ndan kayıt tescilini yaparak Girne Türk halkının hizmetine sunmuşlardır."

Verilen bilgiye göre öncelikli olarak Girne Halkevi, spor kolu üzerinde yoğunlaşacaktı. Bölgede futbola ağırlık verilecek ve sadece Girne merkezde değil Türklerin yaşadığı civar köylerde de müsabakalar düzenlenecekti.³⁴ Böylece hayır cemiyetinden Halkevine dönüşen kurum ilk ses getiren faaliyetini de

³⁰ *Age.*, s. 57,74.

³¹ *Age.*, s. 112.; Sabahattin İsmail, Ergin Birinci, *Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs İlişkileri (1919-1938)*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları-8-Lefkoşa, Baskı Tarihi Yok, s. VII.

³² Mustafa Çırakoğlu'nun kendi el yazısı ile tarafımıza gönderdiği imzalı mektup (23 Mart 2015). (EK:1)

³³ Aynı yer.

³⁴ Aynı yer.

sergilemiş olacaktı. Yukarıda da ifade edildiği üzere bu bilgiler Mustafa Çırakoğlu'nun tarafıma gönderdiği iki sayfalık mektuptan edinilmiştir.

Konuyla ilgili olarak devlet arşivlerine girilmiş belgeyse 15 Mayıs 1937'de Türkiye'nin Kıbrıs Konsolosluğu'nca hazırlanan rapordur. Buna göre; Kıbrıs Türklerinin sosyo-kültürel ve ekonomik durumları ele alınmıştı. Yapılan araştırma kapsamlı bir çalışmanın ürünüydü. Buna göre Türkler adada dağınık bir halde yaşamaktaydı. Kıbrıs Türkleri örgütlü bir toplum olmaktan uzaktı. Bu da gerek Türkiye gerekse İngiliz Sömürge İdaresi nezdinde “seslerini duyurabilmeleri” noktasında sorunlar yaşanmasına sebebiyet veriyordu. Bunun birlikte Mevcut Türk dernekleri kendi aralarında bir birlik oluşturamamıştı. Faaliyetleri de sınırlı idi. Raporda dağınık cemiyetlerin Türkiye'deki Halkevlerine benzer bir yapıda yeniden kurgulanmasının ada halkı açısından faydalı olacağı vurgulanıyordu.³⁵

İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasında Kıbrıs'taki halklar arasında milliyetçilik yarışı hız kazandı. Bu doğrultuda özellikle Rum ve Türklerin ortaklaşa hareket ettiği sendikalarda Türklere yönelik bazı dışlama faaliyetleri başladı. Bu noktaya gelmesinde Rumların artan Enosis talepleri etkili oldu. Dolayısıyla ada Türkleri de buna tepki göstermeye başladı. Nitekim Türkler de kendi sendikalarını kurma yönünde harekete geçti.³⁶ Bu bağlamda Türklerin Rumlardan ayrılarak kendi sendikalarını kurmak için giriştiği tartışma ve mücadeleler İngiliz Sömürge Yönetimi tarafından da yakından takip edilmekteydi. Sömürge Yönetiminin yazışmalarından tespit ettiğimiz ölçüde Türkler arasındaki bu tartışmaların yapıldığı yerlerden birisi Lefkoşa'daki “*Türk Kulübü*” olan Halkevi idi.³⁷

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Kıbrıs'ta yayınlanmaya başlanmış olan “*Hür Söğ*”³⁸ ve “*Kurun*”³⁹ gazeteleri başta olmak üzere Kıbrıs Türk basınında,

³⁵ BKA, FN:030, 1 0 0, KN:124, DN:886, SN:18.

³⁶ Ahmet An, “Kıbrıs'ta İşçi Sınıfının Oluşumu ve İlk Sendikal Hareketler”, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İşçi Sınıfının Oluşumu Konferansı* (17-18 Ekim 2015), Tarih Vakfı, İstanbul, 2015, s. 1-16.; Neriman Saygılı, Kâmil Kanıpek, İsmail Balıkcıoğlu, “KKTC'de Sendika Tarihi ve Kıbrıslı Türklerin Varoluş Mücadelesindeki Yeri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt VI, Sayı 28, (Güz 2013), s. 289-290.

³⁷ *Foreign Colonial Office (FCO)* 141/2794. Kıbrıs Sömürge Yönetiminin Türklerin Rumlardan ayrı sendikalar kurması ile ilgili Londra'da Sömürgeler Bakanlığına gönderdiği 18 Mayıs 1943 tarihli “gizli” ibareli mektubu.

³⁸ Yayın hayatı 17 Ağustos 1946'da başlamıştır. Lefkoşa'da Hür Söz Basım evinden çıkan ve günlük olarak yayınlanan gazetenin sahibi ve başyazarı Fevzi Ali Rıza Bey'dir. Zamana ve olaylara göre her boyda çıkmış olan gazete genellikle dört sayfa ve büyük boy olarak yayınlanmıştır. Kıbrıs Türk edebiyatının önemli isimlerinden H. A. Mapolar da günlük fıkra, başyazıları ile “*Hür Söğ*”de yer almıştır. Gazetenin elde edilebilen son nüshası 24 Temmuz 1958 tarihli 3661 numaralı sayısı

Halkevleri, ilerleme ve gelişmenin, birlik ve beraberliğin simgesi olarak değerlendirilmekteydi. Halkevi açılması ile ilgili haber, görüş ve düşünceler Kıbrıs Türk basınının da gündeminde yer almaya başlamıştır. “*Hür Söğ*” gazetesi 13 Şubat 1947’deki nüshasında “*British Council Reisi Kıbrıs’ta*” başlığı altında, British Council Başkanı General Sir Ronald Adam’ın Kıbrıs’taki İngiliz eğitim enstitülerini denetlemek ve incelemek üzere adaya geldiği haberini okuyucularıyla paylaşmaktaydı.⁴⁰ İngiliz yetkilinin kısa süre kalacağı ifade edilirken, gazetenin bir muhabirinin de başkanla gazeteci kimliğini “*gizleyerek*” görüştüğü belirtilmiştir. “*Hür Söğ*” muhabiri bu görüşmede Sir Ronald Adam’a Türkiye ile ilgili izlenimlerini sormuştur. Olumlu izlenimlerinden bahseden başkan, özellikle Londra’daki Türk Halkevi’nin başarı ve çalışmalarını yakından takip ettiklerini belirtmekteydi. İzmir ve İstanbul’da Halkevi’ne benzer birer İngiliz enstitüsünün olduğuna değinildikten sonra Britanya Hükûmeti tarafından Ankara’da da bir İngiliz enstitüsü kurulması için başvurunun yapıldığı ifade edilmekteydi. Başkan’a göre; Halkevleri ve İngiliz enstitüleri iki dost halk arasındaki kültür bağlarının gelişmesine büyük katkı sağlayacaktı.⁴¹

Yukarıdaki haberle bağlantılı olarak gazete “*Nol*” yan başlığı ile ilgili olarak bir değerlendirme yapmaktaydı. Gazeteye göre Londra’daki Türk Halkevi’nin çalışmaları İngilizler tarafından ilgiyle takip edilmektedir. Halkevi ve İngiliz enstitüleri iki milletin birbirini daha yakından tanımalarına yardımcı olacağı gibi karşılıklı olarak yapılacak dil öğrenimi de bu bağları pekiştirecekti. Kıbrıs’ın Yakın Doğu’da gittikçe önem kazanan bir stratejik konuma sahip olduğu tespitinden yola çıkan “*Hür Söğ*” gazetesine göre seksen bir bin Türkün yaşadığı bu adanın merkezi olan Lefkoşa’da da bir Halkevi açılmalıydı. Bu durumun Britanya Hükûmeti tarafından memnuniyetle karşılanacağını düşünen gazete, Halkevi’nin açılmasının Kıbrıs Türklerine büyük yararlar sağlayacağını okurlarına duyurmaktaydı.⁴²

olmuştur. Bkz. Orhan Turan, *Taribten Günümüze Kıbrıs Türk Basını (1879-2009)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2013, s. 128-129.

³⁹ Gazetenin ilk sayısı 7 Ocak 1948’de yayınlanmıştır. Süleyman Ebeoğlu’nun sahibi olduğu “*Kurun*” gazetesi haftalık olarak yayınlandı. Lefkoşa’da Mehmet Fikri Bey’in Basımevinde basımı gerçekleştirilmiştir. Atatürkçü bir yayın çizgisini takip eden gazete, Kıbrıs Türk toplumuna yol gösterici olmaya çalışmıştır. Nazif Süleyman Ebeoğlu, H. A. Mapolar gazetesinin yazarları arasındadır. “*Kurun*” gazetesi Kıbrıs Türk basınının genel olarak en büyük sorunu olarak gösterilen, ekonomik sıkıntı ve okur sayısının azlığı gibi nedenlerle yayınlarına son vermek zorunda kalmıştır. 27 Haziran 1948’de gazetenin son nüshasının yayınlandığı tespit edilebilmiştir. Bkz. Hikmet Afif Mapolar, *Kıbrıs Günceci 40 Yıllık Anıları, I*, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 2002, s. 88-89.; Turan, *age.*, s. 133.

⁴⁰ *Hür Söğ*, 13 Şubat 1947, Sayı: 175.

⁴¹ Aynı yer.

⁴² Aynı yer.

Kıbrıs'ta bir Halkevi şubesinin açılmasını ilk kez Türkiye'nin Kıbrıs Konsolosluğu'nun, Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği 20 Şubat 1948 tarihli 2732/57/26 sayılı yazıdan öğrenmekteyiz. Adada bir Halkevi açılması için stajyer avukatlardan Kıbrıslı Türk Ülkü Cengizer konsolosluğa gelerek başvuruda bulunmuştur.⁴³

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgeleri ışığında adada Halkevi şubesinin açılması için özellikle “*Kurun*” gazetesi yaptığı periyodik yayınlarla ısrarcı davranmaktaydı. Bu amaçla gazetede yayınlanan makaleler ve haberler, konunun daha kapsamlı olarak ele alınması isteniliyordu. Gazetenin 22 Şubat 1948'deki nüshasında, Ü. Cengizer'in “*Halkevleri Bayramı Münasebetiyle Düşüncelerimiz*”⁴⁴ başlıklı yazısı konumuz açısından oldukça büyük bir önem arz etmektedir. Buradan edindiğimiz bilgiler Türkiye sınırları dışındaki bir coğrafyada aynı soydan gelen insanların Atatürk devrimlerine bakış açısını da yansıtması açısından oldukça anlamlıdır. Burasının Kıbrıs adası olması da konunun önemini bir kat daha artırmaktadır. “*Kurun*” gazetesinin yukarıda ifade edilen nüshasında konu “*Halkevleri Bayramı*” başlığıyla yayınlandı.⁴⁵

Makalenin başlığı oldukça anlamlıydı. Sevinç ve coşkunun zirve yaptığı günler bayram⁴⁶ olarak isimlendirilir. Bu aynı zamanda mecazi bir anlama da sahiptir. Yeni kurulan aydınlanmacı bir oluşumun Türkiye'de uygulamaya geçirdiği düşünceler, cehaletin ötelenmesi ve bilginin zaferi anlamına gelmekteydi. Ü. Cengizer yukarıda ifade ettiğimiz değerlendirmeler ışığında yazısının ilk cümlesini şöyle başlatıyordu: “*Bugün Anayurdumuzun her yanında çok manalı bir bayram kutlanıyor: Halkevleri Bayramı*”.⁴⁷ Yazar, Türkiye Cumhuriyeti'nin aydınlanma sürecinde ve Türk modernleşmesinin devrim evresinde önemli bir modernleştirici araç olarak karşımıza çıkan Halkevlerinin kuruluş yıldönümünü “*Halkevleri Bayramı*” olarak adlandırmaktaydı.

Halkevleri faaliyet gösterdiği 1932-1951 yılları arasında Cumhuriyetin ideallerini gerçekleştirmeye çalışmış olup “Tek Parti Döneminin” en önemli kuruluşlarından biriydi. Türk devriminin teoriden pratiğe dönüştürülmesinin en anlamlı örneklerinden birini temsil eden Halkevleri, ülke çapında örgütlenerek Cumhuriyet devri eğitim ve kültür ağını ülkede örmekteydi. Türkiye'deki gelişmeleri yakından takip eden yazar, Kıbrıs adasındaki Türklerin nüfusundan

⁴³ BCA, FN:490.1 0 0, KN:1066, DN:1089, SN:3.

⁴⁴ Aynı yer

⁴⁵ BCA, FN:490.1 0 0, KN:1066, DN:1089, SN:3.

⁴⁶ Bayram kelime anlamı itibarıyla, özel eğlence ve tören düzenlenerek kutlanan dini ve millî önemi olan gün; sevinç, neşe, bir olayı anmak amacıyla yapılan gösteri ve eğlencelerden oluşan resmî tören olarak tanımlanmaktadır. (Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007, s.513)

⁴⁷ BCA, FN:490.1 0 0, KN:1066, DN:1089, SN:3.

da yola çıkararak; Halkevlerinin kuruluş yıldönümünde adada yaşayan “*seksen iki bin*” Türk için Kıbrıs’ta çok önemli bir eksiklik olarak değerlendirdiği Halkevi açılması fikrini gündeme getirmiştir.⁴⁸

Halkevleri, Cumhuriyetin ilanından sonra kurulan en önemli eğitim ve kültür kurumlarından birisiydi. Genç Cumhuriyetin kültür atılımları, laikleşme ve çağdaşlaşma politikaları içinde özgün yapılarıyla önemli bir yer tutmaktadır. 1930’lardan itibaren siyasi, hukuki, toplumsal alanlarda birçok devrim gerçekleşmekteydi. Halkevleri “çağdaş yurttaşı” yetiştirmeye yönelik olarak ülke çapındaki yaygın kültür merkezleriydi.

Yaygın eğitimin en önemli ayağını oluşturan Halkevleri sadece okuryazarlık seviyesini yükseltmekle kalmamış halkı yapılan devrimler paralelinde sosyal yönden de etkilemiştir. Kuruluşundan itibaren her çeşit kültür hareketlerinin toplandığı kentlerden köylere kadar örgütlenebilen merkezler olmuştur. Atatürk tarafından hayata geçirilen eğitim alanındaki devrimlerin önemli bir adımını oluşturan Halkevleri, dil ve yazı devrimi ile Atatürk’ün ifadesiyle temeli “kültür” olan cumhuriyet ideolojisinin ete kemiğe bürünmesi ve kurumsallaşması ülküsünün bilinçlere işlenmesini benimsemekteydi. Bu ifadelerden hareketle Ü. Cengizer makalesinde, Türkiye’de kurulan Halkevlerinin işlevi, ideolojisi ve Türkiye’nin yapısal dönüşümünü “*Halkevleri, Atatürk Mektepleridir. Halkevleri Kemalizm Yolunun Kültür ve iman kaleleridir. Halkevleri yükselmek yolumuzun kervansaraylarıdır*”⁴⁹ sözleriyle tespit etmekteydi.

Kıbrıs Halkevi kurulurken basında ele alınan konulardan birisi de Allah’ın evi olarak halk arasında adlandırılan ibadet yerlerinin Halkevi ile karşılaştırılmasıydı. Anlaşılan o günlerde bu minvalde fikrî tartışmalar yaşanmaktaydı. İslam dininde ibadetin merkezi olan Müslümanların namaz kılmak için toplandıkları cami nasıl Allah’ın evi ise Halkevleri de Atatürk’ün karizmatik kişiliğinde ortaya çıkan ve uygulamaya dönüşen devrimlerin sosyal ve kültürel merkezi konumundaydı. Cumhuriyetin kazanımlarından olan Halkevleri birçok bakımdan bir okuldu. Ancak bu klasik anlamda bir okul karakteri taşımayan bir “*halk eğitim sistemi*” idi. Daha önce sadece camilerde toplanan ve cemaat olarak nitelendirilen halk, cumhuriyetle beraber “vatandaş” statüsüne kavuşmuştur. Ev ve iş hayatı dışında yeni bir toplanma mekânı ortaya çıkmıştır. Türk halkı, Cumhuriyetin kültür kurumları olan Halkevleri bünyesinde toplanarak kendini ifade etmiş, yaşadığı memleketin sorunlarına çözüm üretmiş ve hak ettiği “*sosyal*” ve “*birey*” statüsüne kavuşmuştur. Halkevleri, Cumhuriyetin rejime bağlı ve rejimi koruma amacı güden yurttaş oluşturma hedefi, düşünen, konuşan, eğlenen, örgütlenen yeni nesil için bir toplantı yeri olmaktadır.

⁴⁸ Aynı yer

⁴⁹ Aynı yer.

Halkevleri, Kemalizm'in yalnız siyasi alanda değil kültürel alan ve günlük yaşam üzerinde belirleyici olma gayretinin en somut ürünüydü. Halkevleri ile Kemalist ilkeler çerçevesinde belirlenmiş yeni bir “*kamusal alan*” yaratıldı. Modernleşme hareketleriyle birlikte geleneksel Osmanlı kentinde camilerde gerçekleşen kamusal yaşam, bu sınırların dışına çıkmaya başlamıştır. Ü. Cengizer birey ve toplum açısından Halkevlerinin maddi ve manevi anlam yüklediği kurumsal yapısını “*Cami bir ebedi varlığın, Allah'ın evidir; Halkevleri ise iki ebedi varlığın Atatürk'ün ve Halkın evidir*”⁵⁰ ifadeleriyle konumlandırmaktaydı. Yazar böylece camiye dini, halkevlerine ise millî bir kutsiyet atfetmekteydi.

Demokrasi, halkın yönetimi anlamına gelmektedir. Günümüzde genelde anlaşıldığı şekliyle demokrasiler bir ülkenin vatandaşlarının bazı temel hak ve özgürlüklere sahip olması anlamına gelmektedir. Din, geniş anlamıyla insan ile Allah arasındaki bağılıktır. VII. Yüzyıl'da yayılmaya başlayan İslam dini, hiçbir imtiyazlı sınıfı kabul etmemektedir. Allah-kul ilişkisi ne ise demokratik devletle birey arasındaki ilişki de aynıdır. Allah insanı kendi kararlarını veren ve yaptıklarından sorumlu olan “*ahlak kişisi*” olarak görür ve günahını-sevabını o birey açısından takdir ediyorsa, ideal anlamdaki demokrasiler de öyledir. Ü. Cengizer de İslam dininin içerisindeki itikadî tartışmalarına kendince katılır: Demokrasinin değerler prensibi İslam diniyle özdeştir. Müslümanlar camilere gelerek aynı safta ibadetlerini yerine getirirken cemaat arasında da bir eşitlik söz konusudur. Aynı safta farklı etnik ve mezhepte, değişik renkte, değişik meslek gruplarına sahip insanlar, zengin-fakir ayrımı olmaksızın Allah'ın huzurunda Müslümanlar omuz omuza dini vazifelerini yerine getirmektedirler.⁵¹

Yine ona göre Halkevleri gibi bir ulusal halk örgütlenmesi, Atatürk'ün ulusal ve halkçı yönü nedeniyle gündeme geldi. Ü. Cengizer Halkevlerini Cumhuriyet'in getirdiği değerlerin geniş halk kitlelerine ulaşması için ülkenin sosyal ve kültürel kalkınmasında, laik ve çağdaş bir toplum kurulması ve örgütlenmesinin halka anlatılması ve benimsetilmesi noktasında merkez ve icra organı olarak görmekteydi. Yaptığı değerlendirmede Halkevi, modernleşen Türkiye'nin çağdaşlaşma hamlesinde çok önemli bir noktadaydı. Kıbrıs Türkleri, Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'de başlayan devrim hareketlerini Kıbrıs Türk basınının aracılığıyla büyük bir ilgi ve destekle takip ederek, özümsemiş ve kendi içerisinde uygulamaya başlamıştı. O halde Atatürk devrimlerinin simgelerinden olan Halkevi, Kıbrıs'ta da açılmalıydı. Kıbrıs Türklerinin gelişimine katkı sağlayabilecek olan Halkevi'nin bir an önce adada açılması

⁵⁰ Aynı yer.

⁵¹ Aynı yer.

gerektiğini savunan yazar, ada Türklerinin topyekûn kalkınması için bu açılış bir zorunluluktur.⁵²

Ü. Cengizer kurulacak Halkevi için şu önerilerde bulunuyordu: Siyasi hizipleşmelerden uzak olmalı; herhangi bir politik hesaplaşma içerisinde bulunmamalı; kişisel çıkarlardan sıyrılmış olmalı; ilmin ve aklın rehberliğinde çağdaşlaşma yolunda ilerlenmeli; Atatürk'ün deyişiyle *“memleketi mamur etmek ve milleti zengin ve müreffeh ve mesut etmektir. Yani bir gruba, bir sınıfa veya tabakaya veya şahsi çıkarlara değil”* Türk ülkesi ve ulusuna hizmet etmek düsturunu benimsemeliydi. Yazara göre Halkevi, “Türk, Övün, Çalış, Güven” vecizesinin bilincinde bireyler yetiştirmeliydi. Buradan hareketle, ırkî bir tabir olmamakla birlikte anlaşılması gereken Türk'e öncelik veren onun geçmişteki büyük başarısı olarak değerlendirilmeliydi. Eğer geçmişin parlak dönemi gerçekse, yarınki gerçekleştirilecek parlak başarılar ile öğünmek gelecek başarıların da bir bakıma ilk şartlarından birisiydi. Türk'ün övücü ona iç güven, huzur ve çalışma azmi verecekti. Bu güven ve azimle başlanacak çalışma kesin başarıyla sonuçlanabilirdi.⁵³ Bununla birlikte Atatürk'ün “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” prensibini barış içinde bir arada yaşamak politikasını içselleştiren; “Ne Mutlu Türküm Diyene”⁵⁴ parolası doğrultusunda, *“gelecekle ilgili ideallerimle bu milletin bir parçasıyım ve bundan da gurur duyuyorum”*⁵⁵ diyebilenlerin yeri olacaktı.

Anlaşılabileceği üzere Kıbrıs'ta kurulacak Halkevi, halkı ortak kalkınma çabalarına yönlenecek de bir kurum olmalıydı. Atatürk İlkelerinin halka anlatılması, halkın imtiyazsız, sınıfsız bir kitle halinde kaynaştırılması halkevlerinin görevleri arasındaydı. Halkevleri, sınıf, yaş ve seviye farkı gözetmeksizin, kadın erkek tüm yurttaşların serbestçe girip yararlanabileceği birer kültür ve eğitim merkezleri olacaktı. Ulusu bilinçli, birbirini anlayan, birbirini seven, ulusal ülküye bağlı bir topluluk haline getirmek için teşkilatlanan halkevlerinin Atatürk devrimi değerlerinin halk tarafından korunmasına, yayılmasına, benimsenmesine çalışması amaçları arasındaydı. Türkiye'de devrimleri yaymak, kökleştirmek, halkı kültürel açıdan geliştirmek amacıyla 1932'de kurulan Halkevlerinin üstlendiği misyonun Kıbrıs'ta da kurulacak olan Halkevi devam ettirmeliydi.

Ü. Cengizer buradan hareketle bir milletin gelişmesi ve yükselmesi için öncelikle toplumu oluşturan bireylerin karşılıklı sevgi ve saygı duygusuyla birbirlerine bağlanmasını ve ortak amaçlara yönelik olarak varlığını devam

⁵² Aynı yer.

⁵³ Tuncer Baykara, *Türk Devrim Tarihi*, Ankara, 1981, s. 113.

⁵⁴ BCA, FN:490. 1 0 0, KN:1066, DN:1089, SN:3.

⁵⁵ Ali Kuşat, *“Bir Değerler Sistemi Olarak “Kimlik” Duygusu ve Atatürk”*, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2003), Cilt: II, Sayı:15, Kayseri, s. 43-45.

ettirmesine bağlıdır. Bireyin kendi kültürel kimliğinin farkına varması ve mensubu olduğu milleti sevmeye başlamasıyla birlikte; birey açısından ülke sorunlarına karşı millî bir hassasiyet oluşur. İşte bu millî hassasiyet karşısında millet, bireylerin özverili çalışmalarıyla toplumsal anlamda yükselmeye başlar. Yazar bu ifadeleri “*Birimiz Hepimiz, hepimiz birimiz için*”⁵⁶ deyişiyle ortak bir akıl ve duygu içinde hareket edilmesini önermektedir.

XX. Yüzyılın ilk yıllarından itibaren gerek Türkiye’de gerekse de Kıbrıs’ta ekonomik, politik, sosyal ve kültürel alanda birçok değişim yaşanmaktaydı. İnsanın kendi toplumuna yapabileceği bütün katkıları örgütlemek Halkevi’nin önde gelen görevi olmalıydı. İnsanın kendisini geliştirirken toplumsal gelişmeye de katkıda bulunabileceği yer Halkevi olacaktı. Halkevi her yurttaşta “*kucağımı açabilmeli*” ve bu tür çalışmaları kendi çatısı altında örgütleyebilme yetisine de sahip olabilmeliydi. Daha sonra da toplumda var olan birikimin yönlendirilmesi ve işlerlik kazandırılması görevi Halkevi’ne düşmekteydi. Kıbrıs Türk toplumunun içine sürüklendiği buhranlardan kurtulabilmesi için gereksinim duyulan bilinç de böylesine bir halk örgütlenmesi ile kazandırılabilir. Yazar, “*İşte Halkevi bu yolun mibrakı ve kavşak yerindeki kervansarayı olacaktır*” ifadesiyle de örgütlü toplumun odağında Halkevi’nin olacağını vurgulamaktaydı.⁵⁷

Bu bağlamda Ü. Cengizer kurulacak Halkevi’nde toplumsal birlikteliğin kurulacağı; birlikte eğlenileceğini, bayram ve yıldönümü gibi anlamlı günlerde ortak hareket edileceği; çağdaşlaşmanın eylem safhasına burasının öncülük edeceğini vurgulamaktaydı. Ona göre yaş, cinsiyet, meslek, inanç, memleket farkı olmaksızın ortak bir amaç doğrultusunda zorluklarla mücadele etme zorunluluğu vardı. Böylece hem bireysel hem de Kıbrıs Türk toplumunun kültürel düzeyi yükseltilmiş olacaktı. Türkiye’deki Halkevleri ile de yine bu kurum aracılığıyla kültürel ilişkiler devam edecekti. Kıbrıs Türkleri ile Türkiye arasındaki bağlar da güçlenecekti. Özellikle yazar, onurlu bir hayat sürdürmenin şartlarından birisinin Kıbrıs’ta bir Halkevi açılmasıyla belirlenen amaçlar doğrultusunda faaliyette bulunmasına bağlıydı⁵⁸ ki bu söylem aynı zamanda “*kültür devriminin*” ada halkı açısından ne anlama geldiğinin bir göstergesi olsa gerekti. Ü. Cengizer, Halkevi açılması fikrine Kıbrıs Türk toplumunun ve ileri gelenlerinin verdiği desteği ifade etmeden geçmeyecekti.⁵⁹

Bununla birlikte sayıları az olmakla birlikte Halkevi’nin açılması fikrine muhalefet eden kesimler de bulunmaktaydı. Yazar, onlara da uyarıda bulunmaktan geri durmayacaktı: Bu açılışı desteklemeyenler ya da karşı çıkanları

⁵⁶ BCA, FN:490. 1 0 0, KN:1066, DN:1089, SN:3.

⁵⁷ Aynı yer.

⁵⁸ Aynı yer.

⁵⁹ Aynı yer.

vatani görevlerini yerine getirmemekle suçlayarak onlar için “*en az asker kaçağı kadar bizden olmayacaklardır*” benzetmesinde bulunacaktı.⁶⁰

Kıbrıs'ta Halkevi'nin açılması ile ilgili olarak “*Kurun*” gazetesinde, yazılan bir diğer makale Mısırlı zade Mehmet Necati Özkan⁶¹'a aitti. Yazarın o olması makalenin önemini bir kat daha artırıyordu.⁶² Aydın, işadami, gazeteci ve Kıbrıs davasının yılmaz mücahitlerinden birisi olan M. Necati Özkan, otuz yıllık politikacı geçmişinde hayat felsefesini, Atatürk ve arkadaşlarının simgesi olan Altı Ok'a bağlamış ve ona göre bir yaşam tarzı belirlemişti. Kıbrıs Türk liderlerden birisi olan M. Necati Özkan, Kıbrıs'ta Kemalist düşüncenin

⁶⁰ Aynı yer.

⁶¹ Kıbrıs'ta Türk davasının ve Kıbrıs Türk liderliğinin oluşmasında güçlü bir etkisi olan Mısırlı zade Mehmet Necati Özkan, 12 Mayıs 1899'da Lefkoşa'daki İdadî Sokağı'nda bulunan 5 No'lu evde, sekiz çocuklu bir ailenin ikinci çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Doğduğu zaman Mehmet Hulusi olarak isimlendirilen M. Necati Özkan, o günkü geleneklere uygun olarak doğum tarihi babasının kullandığı ve günümüze kadar gelen Kuran-ı Kerim'in kapağına kaydedildi. Geçimini çiftçilikle sağlayan büyük dede Halil Ağa, Süveyş Kanalı'nda çalışmak amacıyla 1869'da işçi olarak Mısır'a gitti. Aileye, Mısırlı soyadı bundan dolayı verilmişti. Halil Ağa yaklaşık otuz yıl Mısır'da kaldıktan ve çeşitli meslekleri öğrendikten sonra Kıbrıs'a dönmüştür. Lefkoşa Türk Lisesi'nden mezun olan M. Necati Özkan, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle yükseköğrenim yapma fırsatı bulamamasına rağmen Türk edebiyatı ve hukuk dersleri almıştır. İngilizce ve Rumca konuşabilen M. Necati Özkan, meslek hayatına Lefkoşa Türk Lisesi'nde öğretmenlik yaparak başladı. Ticari ve basın hayatıyla ada Türk halkının sorunlarını yakından yaşayan ve gören M. Necati Özkan, 1926'da Lefkoşa Belediye Meclisi Üyeliği seçimlerini kazandı. 1930'da Kıbrıs'ın en büyük seçim bölgesi olan Lefkoşa/Girne kazalarından adaylığını koyarak; İngiliz Sömürge İdaresi'nin desteklediği adaya karşı büyük bir çoğunlukla seçimleri kazanmış ve Kavanin Meclisi'ne (Yasama Meclisi) girmeyi başarmıştır. 1931'de Rumların ayaklanması nedeniyle, Kavanin Meclisi lağvedilerek, adada siyasi faaliyetler yasaklandı. Bu yasaklamalara karşı çıkan M. Necati Özkan, 29 Ekim 1938'de Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu kutlamak için Türk Bayrağı'nı çekerek, yanındaki yüzlerce kişiyle birlikte Lefkoşa'daki Atatürk Meydanı'ndan Türkiye Cumhuriyeti Konsolosluğu'na yürümüştür. Bu tavrından ötürü Sömürge İdaresi tarafından tutuklanmış; savunmasını şahsen yapmış ve daha sonra da M. Necati Özkan serbest bırakılmıştır. 1920'lerde “*Millî Cephe*” adı altında siyasi faaliyetleri “*gizli*” olarak yürüten M. Necati Özkan, 1943'te Kıbrıs'ta; Kıbrıs Türk halkının diğer bir siyasi örgütü olan “*Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu*”nun (KATAK) kuruluşunda önemli bir rol oynamıştır. İkinci Dünya Savaşı devam ederken M. Necati Özkan yeniden belediye üyeliği seçimlerini kazandı ve Lefkoşa Belediye Meclisi'ne üye oldu. 1949'da “*İstiklâl*” gazetesini yayınlamaya başlayan ve “*İstiklâl Partisi*”ni kuran M. Necati Özkan, Kıbrıs Türk toplumunun siyasi ve basın hayatına yeni bir soluk ve hareketlilik getirmiştir. Necati Özkan hayatı boyunca iki evlilik yapmıştır. İlk evliliğini 1933'te Bodamyalı Şevket Efendi'nin kızı ile gerçekleştirmiş ve bu evlilikten bir oğlu olmuş; ailevi anlaşmazlıklar nedeniyle kısa süren bu evliliğinden sonra 1939'da yaptığı ikinci evliliğinden de üçü erkek, ikisi kız olmak üzere beş çocuğu dünyaya gelmiştir. M. Necati Özkan, otuz yıllık politik hayatında onurlu bir mücadele vermiş, toplumun başına “*Geç öne doğru yol göster Necati, bağırımız yanaktır su ver Necati*” çağrılarını gelmişti. 1970'de vefat eden Özkan, Lefkoşa-Dikmen yolu mezarlığında toprağa verilmiştir. Bkz. M. Necati Özkan-Ergin M. Birinci, *M. Necati Özkan, I, (1899-1970)*, Necati Özkan Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997.

⁶² B.C.A, FN:490. 1 0 0, KN:1066, DN:1089, SN:3.

yağınlaşmasına öncülük ederek bu davada millî duruşun nasıl olması gerektiği konusunda örnek oluşturdu.⁶³

M. Necati Özkan'ın yazısı “*Halkevlerinin Yıldönümü?*” başlığını taşımaktaydı. Makalede Türkiye’de 19 Şubat 1932’de kurulan Halkevlerinin on altıncı kuruluş yıldönümüne göndermede bulunulmaktaydı.⁶⁴ Başlığın alt kısmında ise M. Necati Özkan'ın kendisini ifade etmek için kullandığı “B.D.I. Son Mebusu”⁶⁵ ibaresi yer almaktaydı. Bu “Birinci Daire-i İntihabiye Son Mebusu” anlamına gelmekteydi. Yazarın daha iyi anlaşılması için bu ifadenin ne anlama geldiğini açıklamamız bir gereklilik arz etmektedir. 1930 “Kavanin/Yasama Meclisi”⁶⁶ seçimlerinde mebus olarak seçilince onun politik hayatı da böylece şekillenmeye başlayacaktı. Kendisi mebusluğu tam anlamı ile özümsemiş ve hayatının sonuna kadar bununla gurur duymuştu. İçinden geldiği toplumun temsilcisi olma onuruna erişmesi ve sonrasında yaşananlar M. Necati Özkan'ın biyografisi üzerine akademik bir çalışmayı zorunlu kılmaktadır.

M. Necati Özkan'ın yukarıda da ifade edildiği üzere adı geçen makaleyi yazdığı tarih, Halkevlerinin kuruluşunun on altıncı yılına denk düşmüştü.

⁶³ Özkan-Ergin, *age.*, s. 223-231.

⁶⁴ BCA, FN:490. 1 0 0, KN:1066, DN:1089, SN:3.

⁶⁵ Aynı yer; İngiliz Sömürge İdaresi'nin Kıbrıs Kavanin Meclisi'nin Türk adayları adanın yönetiminde, üç farklı seçim bölgesinde seçime katılabiliyordu. O günkü söylenişle “*Birinci Daire-i İntihabiye*” yani birinci seçim bölgesi olarak adlandırılan Kıbrıs'ın en büyük seçim bölgesi Lefkoşa-Girne kazalarını kapsamaktaydı. 1930 Kavanin Meclisi Seçimleri'ne kadar bütün seçimleri “*Evkaf Grubu*” olarak bilinen ve İngiliz İdaresinin desteklediği adaylar kazanmaktaydı. 1930'da sömürge idaresinin desteklediği adaya karşı büyük bir çoğunlukla seçimleri kazanan M. Necati Özkan Kavanin Meclisi'ne girmeyi başarmıştır. İngiliz Sömürge İdaresi'nin desteklediği bir adayı saf dışı ettiğinden dikkatleri üzerine çekmiş; Kıbrıs Türk halkının haklarını savunabileceğini kanıtladığından dolayı da halkın umudu haline gelmiştir. 1931'de Rumların ayaklanması nedeniyle Kavanin Meclisi lağvedilmiştir. Milletvekilliği bir yıl kadar sürmesine rağmen kendisine göre “*liderlik*” ünvanı elinden alınamazdı. Bu payeye halkından aldığı güvenle ulaşmıştı. “*Mebusluk*” ise İngilizlerin elinde olduğu için geri alabilirlerdi. Fakat M. Necati Özkan “*Birinci Daire-i İntihabiye Son Mebusu*” ünvanını kullanmaya devam etmiştir. Bkz. Özkan ve Birinci, *age.*

⁶⁶ Kıbrıs'ın İngiliz sömürgesi olduğu dönemde 1882 Anayasası ile kurulan *Yasama/Kavanin Meclisi*, Ada'nın ilk parlamentosu kabul edilmektedir. Yerli halk tarafından seçilmiş sivil temsilcilerin, atanmış İngiliz memur üyelerden iki kat fazla olduğu bu meclis aracılığıyla, sömürge halkının ülke yönetimine- en azından yasama işlerine katılımları- kısmen de olsa sağlanmış olmaktadır. Kavanin Meclisi; ada halkının Anglo-Sakson hukuksal ilkeleri çizgisinde bir parlamenter demokrasi pratiği edinmesine yol açmış ancak bu süreç 1931'de İngiliz Sömürge Yönetimi'nin meclisi feshetmesiyle kesintiye uğramıştır. Seksen iki yıllık İngiliz Sömürgesi İdaresi'nde meclisin ömrü yaklaşık elli yıldan ibaret olup bu süre içerisinde adada on bir genel seçim ve çok sayıda ara seçim yapılmıştır. (Meltem Onurkan Samani, *Kıbrıs'ta Bir Sömürge Kurumu: Kavanin Meclisi (1882- 1931)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2007).

“Türkün müncisi” olan Atatürk’ün rehberliği ve İsmet İnönü’nün çabalarından bahisle Halkevi’nin Türkiye’deki kuruluşunu anlatarak yazısına başlamıştı.⁶⁷

Türkiye’nin sınırları dışında ilk Halkevi, Londra’da açılmıştı.⁶⁸ Yazar buna vurguda bulunarak Kıbrıs’ta da bir Halkevi’nin açılması zamanının geldiğini ifade etmekteydi. Bunu gazetede yazdığı farklı makalelerde de sıkça dile getirecekti. Her defasında Halkevi’nin Kıbrıs Türkleri için bir gereksinim olduğunu belirtecekti.⁶⁹

Halkevleri halkın kültürel ve sosyal kalkınmasına hizmeti amaç edinmişti. Bu sebeple aydınların ve halkın ilgi odağıydı. Böylece “*aydın-halk*” dayanışmasının ve bütünleşmesinin en faal örnekleri Halkevlerinde yaşanmaktaydı. Buralar aynı zamanda birer yaygın eğitim merkeziydi. Kütüphane, tiyatro, konferans salonları ve pek çok kullanım alanı ile Halkevleri, Türkiye’de yeni bir toplumsal anlayışın mekânı idi. M. Necati Özkan toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi ve sosyal sorumluluğun yaygınlaşmasını çok önemsemekteydi. Ona göre kurulacak Halkevi, Türkiye’deki Halkevlerinin yürüttüğü çalışmaları yaparak Kıbrıs Türkü’nün bilinçlenmesine katkı sağlayabilirdi. Ona göre Halkevi’nin en yararlı faaliyetlerinden biri düzenlenecek konferanslardı. Halkın bilgilendirilmesi açısından bunu önemsiyordu. Çeşitli konular üzerinde, uzmanların katıldığı konferanslarla halkın bilgi seviyesi yükseltilebilirdi.⁷⁰

Halkevleri işlevsel açıdan toplumun birçok farklı kesimine hitap etmekteydi. Kurumsal yapılanması da bu amaca uygun olarak kurgulanmıştı: Kültürel, sosyal ve sanatsal kollarda faaliyet gösterilmekte ve eğitim verilmekteydi. M. Necati Özkan da yazısında bu duruma dikkat çekerek Halkevi’nin Kıbrıs için büyük bir kazanım olacağını ifade etmekteydi. O günlerde adada Türk, Rum ya da Ermeni toplumlarının hiçbirinde hatta İngiliz Sömürge İdaresi himayesinde dahi müzik eğitimi veren bir kurum yoktu. Yazar bu durumun eksikliğinden yakınarak; yirmi beş yıl öncesine kadar Kıbrıs Türklerine büyük hizmetleri olan Lefkoşa’daki “*Dârüelbân*”⁷¹ı hatırlatmaktaydı. Halkevi sayesinde Dârüelbân

⁶⁷ BCA, FN:490. 1 0 0, KN:1066, DN:1089, SN:3.

⁶⁸ İğdemir, *age.*, s. 284.

⁶⁹ BCA, FN:490. 1 0 0, KN:1066, DN:1089, SN:3.

⁷⁰ Aynı yer.

⁷¹ Konservatuar’ın eski adı olarak bilinen Dârülbedâyi’nin musiki ile meşgul bulunan bir şubesi olup İstanbul’da kurulmuştur. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 2002¹⁹, s. 167. Kıbrıs’ta ise “*Dârüelbân*”, Dr. Zekâi Bey’in girişimi ve o zamanki yönetmeni bestekâr Nazım Ali Bey’in yardımı ile 1925’de Lefkoşa’da kuruldu. Her yıl birçok genç yetiştiren bu Türk müzik eğitim kurumu verdiği konserler ve sahnelediği tiyatro oyunları ile ada Türklerinin müzik ihtiyacını karşılamaktaydı. Kurumun yönetmeni Nazım Ali Bey, adanın tek bestekârıydı. Müzik alanında gösterdiği çalışmalar ve ortaya koyduğu eserlerle ada Türk müziğinin gelişmesinde büyük rol oynamıştır.(İsmet Konur, *Kıbrıs Türkleri*, Bürhaneddin Matbaası, 1938, s. 35).

yeniden açılarak Kıbrıs Türklerine, müzik eğitimi verilebilirdi. Gençler böylece müzik alanında kendilerini geliştirme imkânı bulabilirdi.⁷²

Yazar spor konusuna da değinerek gelecek nesiller üzerinde sevgi ve ilgi uyandırmanın en önemli araçlarından biri olduğunu dile getirmekteydi. Halkevi'nde kurulacak spor kolu ile sağlıklı ve ahlaklı bireyler yetiştirilebilirdi.⁷³

Halkevi'nin etkinlikleri sayesinde güzel sanatların eğitici yönü daha iyi kavranabilirdi. Tiyatro kolunun verdiği temsiller büyük bir özveri gerektiriyordu. İzleyicilerin beğenisi bu sebeple oldukça önemliydi. Gösterilen ilgi daha iyi temsillerin ortaya çıkmasına ve halkın yüksek katılımına sebebiyet verirdi. Bu da mevcut durumu daha ileri bir seviyeye taşıyabilirdi.⁷⁴

Türkiye'de Halkevi açılırken gerekli olan şartlardan birisi kütüphane idi.⁷⁵ Şayet dünyanın önde gelen yazar ve bilim insanlarının eserlerinden oluşacak bir kütüphane kurulursa bu sayede Kıbrıs Türk toplumu ihtiyacı olan bilgiye ulaşabilecekti. Bir taraftan halkın bilgi dağarcığı artarken diğer taraftan da açılacak okuma-yazma kursları ile eğitim seviyesi artırılacaktı.⁷⁶

M. Necati Özkan, Kıbrıs'ta bir Halkevi'nin açılması için çaba gösterenlere çağrıda bulunarak zaman kaybetmemeleri gerektiğini vurguladı. Türkiye'de Halkevi faaliyetlerinde bulunanlarla bağlantıya geçilmesini ve görüş alışverişinde bulunulmaları önerildi. Onların tecrübeleri hem Halkevi kurmak isteyenlere hem de Kıbrıs Türk toplumuna yol gösterici olacak ve büyük faydalar sağlayacaktı.⁷⁷

Halkevleri ile ilgili yazdığı bu makalede okurlarına sevindirici bir haber de vermekteydi. Gerek Türkiye ve gerekse Londra'daki Halkevi'nden, Kıbrıs'ta açılması planlanan Halkevi'ne bir kütüphane oluşturulması için kitap gönderileceğinden bahsetmekteydi. Yine İngiliz Kültür Cemiyeti'nin Halkevi'ne, İngiliz edebiyatı klasiklerini Türkçeye tercüme ederek göndereceği bilgisini de okurlarıyla paylaşmaktaydı.⁷⁸

Halkevlerinin en önemli özelliklerinden birisi de yoksul öğrencilere sahip çıkmasıydı. Özellikle okullardaki çalışkan ve yetenekli yoksul aile çocuklarına yardım edilmeliydi. Yurtlar kurularak öğrencilerin barınma sorunları

⁷² BCA, FN:490. 1 0 0, KN:1066, DN:1089, SN:3.

⁷³ Aynı yer

⁷⁴ Aynı yer

⁷⁵ CHP Halckenleri Öğreneği, s. 16.

⁷⁶ BCA, FN:490. 1 0 0, KN:1066, DN:1089, SN:3.

⁷⁷ Aynı yer.

⁷⁸ Aynı yer

çözölmeliydi. Bu bağlamda M. Necati Özkın Kıbrıs'ta kurulacak Halkevi'nin ada Türkleri için iftihar ve mutluluk vesilesi olacağına inanmaktaydı.⁷⁹

Burada şunu da ifade etmemiz gerekir ki Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde "Kurun" gazetesi ile ilgili bilgiler mevcuttur. Gazetede ki haberler ve makalelerin içeriği konunun önemine binaen Türk Dışışleri yetkilileri ile yine Türk konsolosluğu aracılığıyla paylaşılmıştır. Bu doğrultuda gazetenin 24 Şubat 1948'deki nüshasında yazar, Kıbrıs'ta Halkevi şubesinin açılması için yapılan girişimlerin devam etmekte olduğunu ve bu amaçla çalışma yürüten kişilerin zaman kaybetmeden bir toplantı düzenleyeceğini duyurdu. Henüz kesinliği doğrulanmamasına rağmen Türkiye'den de üç kişilik bir heyetin Kıbrıs'a gelerek, Halkevi açılması konusunda girişimcileri yönlendireceği ve tavsiyelerde bulunacağı haberine yer verdi.⁸⁰

"Kurun" gazetesinin 25 Şubat 1948'deki nüshasında ise Halkevi şubesinin açılması ile ilgili haberlere devam edildi. Kıbrıs'ta Halkevi'nin faaliyete geçmesinin artık "hayal" olmaktan çıktığı ve kısa bir süre içerisinde faaliyete geçileceği ifade edildi. Bu kurumun açılması ile ilgili olarak büyük fedakârlıklar göstermiş olan Ü. Cengizer yaptığı açıklamada; Ankara'dan Halkevi ile ilgili olarak beklenen tüzük örneğinin kendilerine ulaşmasından sonra faaliyete geçileceği bilgisini "Kurun" gazetesi yazarına bildirdi.⁸¹

Lefkoşa Şehir Meclisi'nin Türk kökenli üyelerinden Salim Aziz⁸² açılması düşünülen Halkevi'ne para ve bina yardımında bulunacağını ifade etti. Türkiye'nin katkılarıyla kurulacak bir Halkevi için üç bin lira para ve mobilyası da dâhil olmak üzere bir bina vermeye hazır olduğunu bu işle ilgilenenlere bildirdi. Salim Aziz'in bu teklifi büyük bir ilgi ile karşılandı.⁸³

Türkiye'nin Kıbrıs Konsolosluğu'nca hazırlanan ve Ankara'ya gönderilen raporda Salim Aziz hakkında daha önceki yazışmalarda detaylı bilgi verildiğine değinilmekteydi. Bu bağlamda ilk yazı 8 Temmuz 1946 tarihli idi. kendisinin Lefkoşa'da "tellâllikle" geçimini sağlayan ve ada Türkleri arasında "hiç kimse tarafından sevilmeyen" hali vakti yerinde olmasına rağmen "mazisi karışık ve fena tanınmış bir şabıs" olarak değerlendirilmekteydi.⁸⁴ Buna karşılık yine aynı kişi hakkında Kıbrıs Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden Hikmet Afif Mapolar Halkevi bağlamında yaptığı değerlendirmede Kıbrıs'ta Halkevi'nin

⁷⁹ Aynı yer.

⁸⁰ Aynı yer.

⁸¹ Aynı yer.

⁸² Türkiye'de Soyadı Kanunu kabul edildiğinde Salim Aziz, "Güneş" soyadını almıştır. Bkz. Mapolar, *age.*, s. 84.

⁸³ BCA, FN:490. 1 0 0, KN:1066, DN:1089, SN:3.

⁸⁴ Aynı yer.

faaliyete geçtiği ve Salim Aziz'in de ilk kurucular arasında olduğu; bu konuda yaptığı katkının asla yadsınamayacağını vurgulamaktaydı. Ona göre Salim Aziz gençliğe sonsuz bir güven duymakta ve Kıbrıs'ın geleceği olan bu genç nesilleri halkevi faaliyetleri ile daha iyi yetiştirilebilirdi.⁸⁵

Kıbrıs'ta yayınlanan Türkçe gazetelerde Halkevi'nin açılması ile ilgili haberler çıkmaya başladı. Ayrıca halk arasında da konu tartışılmaya başlandı: Halkevi açılması için girişimde bulunan Ü. Cengizer'in, Türkiye Konsolosluğu ile her konuda anlaştığı basında yazıldı. Yine aynı kişinin Kıbrıs'ta Halkevi şubesinin açılması için adı geçen girişimci elinde bir liste ile halktan para yardımı talebinde bulunduğu iddiaları da halk arasında tartışıldı. Ancak her şeye rağmen kamuoyu konuya yakın ilgi gösterdi. Türkiye'nin Kıbrıs Konsolosluğu'nu telefonla arayan bazı Kıbrıslılar haberin doğruluğunu araştırdı. Hatta basındaki haberlerden etkilenerek konsolosluga gelen birçok kimse; Ü. Cengizer'in Halkevi'nin açılış töreninde bulunmak üzere Şükrü Saraçoğlu başkanlığındaki bir heyetin Kıbrıs'a geleceği söylentisini de yaydığı bilgisini paylaşmaktaydı. Kimi Kıbrıslı Türkler haberin doğru olma ihtimali karşısında karşılama töreni için ne gibi hazırlıklar yapılacağı konusunda konsolosluktan bilgi almak istemişlerdi.⁸⁶

Türkiye'nin Kıbrıs Konsolosluğu yetkilileri basında Halkevi ile ilgili olarak çıkan haberler hakkında herhangi bir bilgilerinin olmadığını belirtti. Konu hakkında Ankara'nın da görüşü soruldu⁸⁷: Bunun üzerine Dışişleri Bakanlığı da konunun incelenmesi için CHP Genel Sekreterliği'ne başvuruda bulundu. 31 Mart 1948'de cevap verildi: "*hiçbir muvafakat ve malûmatımız yoktur*" denildi.⁸⁸

Tespit edilebilen arşiv belgelerine göre Kıbrıs'ta Halkevi açılması ile ilgili bir çalışma Türkiye resmi makamlarınca doğrulanmamıştır. Ancak, Türk Dışişleri Bakanlığı ile Kıbrıs Konsolosluğu arasındaki resmi yazışmalara denk düşen günlerde Kıbrıs Türk basınında yayınlanan haberlerde konuya yer verilmeye devam edildi. "*Hür Söğ*" gazetesinin 6 Mayıs 1948'deki nüshasında, gazetenin Türkiye muhabiri Nevzat Karagil'in, 24 Nisan 1948'de İzmir'in "*Dokuz Eylül*" gençlik gazetesine verdiği röportaj yayınlandı.⁸⁹ Yapılan bu mülakatta Kıbrıs Türklerinin adadaki konumu hakkında bilgi verilirken, mevcut sorunların aşılması noktasında da bazı yönlendirmelerde bulunulmaktaydı. N. Karagil'e göre adadaki Türkler için ekonomi, eğitim, sosyal, hukuk gibi konularda yapılacak bazı değişiklik ve düzenlemelerle Kıbrıslı Türklerin toplumsal durumu

⁸⁵ Mapolar, *age.*, s. 84-85.

⁸⁶ BCA, FN:490. 1 0 0, KN:1066, DN:1089, SN:3.

⁸⁷ Aynı yer.

⁸⁸ Aynı yer.

⁸⁹ *Hür Söğ*, 6 Mayıs 1948, Sayı: 555.

iyileştirilebilirdi. N. Karagil, Türkler lehine yapılacak değişiklikleri savunurken Lefkoşa'da da bir Halkevi'nin açılmasını tavsiye etmekteydi.⁹⁰

21 Eylül 1948'deki sayısında ise “*Kıbrıs Ne Álemde*” başlıklı bir yazı yayınlandı. Kıbrıs Türkleri ile ilgili siyasi, sosyal, iktisadi ve kültürel bir değerlendirme yapıldı. Sosyal ve kültürel bilincin kökleştiği bir kurum olarak kabul edilen Halkevi artık Lefkoşa'da hizmete girmeliydi. Mevcut şartlar göz önünde bulundurulduğunda Kıbrıs Türkü'nün bu kültür merkezine ihtiyacı vardı.⁹¹

4 Eylül 1949'de “*Hür Söz*” gazetesinin sahibi ve başyazarı olan Fevzi Ali Rıza, “*Birlik ve Beraberliğe Doğru*” başlığını taşıyan bir makale yayınladı. Yazıda Kıbrıs Türklerinin sorunlarına değinilmekte ve dağınık örgüt yapısı üzerinde durulmaktaydı.⁹² Yazar, Kıbrıs Türk toplumunun parçalanmış yapısından şikâyet ederken özellikle yardımda bulunmak isteyen Türkiye vatandaşlarının bu “ayrı-gayrılarla” bölünmüş olan sosyal yapıyı görünce çekincelerini ortaya koyarak geri durduklarını okurlarıyla paylaşmaktaydı. Çözüm olarak Kıbrıs Türk toplumunun kurumsal yapısının tek bir çatı altında birleşmesini önermekteydi. Kıbrıs Türkleri birlik ve beraberlik içerisinde hareket ederse sosyal gelişimlerini hızlandırabilecek olayları daha kolay özümseyebilirdi. Halkevi ve Halk Odaları bunun için iyi bir başlangıç olabilirdi.⁹³

Halkevi'nin Açılması

Araştırma konumuzla ilgili olarak Cumhuriyet Arşivi'nde tespit edebildiğimiz belgelerde Ada'daki Türk basınında bir Halkevi'nin açılmasına yönelik yayınlar yapıldığı gözlemlenmiştir. Bunların çoğunluğu öneri tarzındadır. Ancak Kıbrıs'ta Halkevi açıldığına ya da Türkiye'nin resmî olarak adada böyle bir faaliyet başlattığına dair resmî bir belge tespit edilememiştir. Daha önce değinildiği üzere Ü. Cenzgizer'in adadaki Türk Konsolosluğu vasıtasıyla bir başvurusu olmuştu. Ancak bu girişimin gerçekleştiği konusunda herhangi bir arşiv belgesi tespit edilemedi. Buna rağmen bazı Kıbrıs Türklerinin eserlerinde adada Halkevi açıldığına dair bilgilere ulaşabilmekteyiz. Bunlardan ilki edebiyatçı ve gazeteci kimliği ile tanınan H. A. Mapolar'ın iki ciltlik hatırasıdır.⁹⁴ H. A. Mapolar öncelikle Türkiye'de açılan Halkevlerinin önemine değinmiştir. Ona göre Halkevleri Türkiye'nin iç ve dış politikası için adeta bir saygınlık merkezi idi. Halkevleri özellikle yabancılar tarafından ilgiyle takip edilmekteydi. Ayrıca

⁹⁰ Aynı yer.

⁹¹ *Hür Söz*, 21 Eylül 1948, Sayı: 670.

⁹² *Hür Söz*, 4 Eylül 1949, Sayı: 959.

⁹³ Aynı yer.

⁹⁴ Mapolar, *age.*, s. 340.

bilimsel ve kültürel faaliyetleri ile seçkin bir kimliğe sahipti.⁹⁵ Kendisinin verdiği bilgiye göre Kıbrıs'ta Halkevi faaliyete geçmişti. Halkevi binası olarak kullanılan mekân, kısa bir süre içerisinde Kıbrıs Türk toplumunun sosyal ve kültürel açıdan bir buluşma noktasına dönüşecekti.⁹⁶ Lefkoşa'da açılan Halkevi ilk zamanlarda yalnızca üyelerine dönük bir yapıyı temsil etmekteydi. Ancak zamanla bu kuruluş genişlemiş ve yaygınlaşarak Kıbrıs Türk toplum hayatında etkili olmaya başlamıştır.⁹⁷

Halkevi önemli toplantılara da merkezlik edecek ve simgesel bir anlam kazanacaktı. Toplumun her tabakasından öncü kişiler bu çatı altında bir araya gelme gereğini hissetmişlerdi. Kurumun birleştirici özelliği sayesinde önceden aralarına soğukluk girmiş kesimler Halkevi'nde bir araya gelebilmişlerdi. Bu da onun Dr. Fazıl Küçük, Avukat Fazıl Niyazi Korkut, M. Necati Özkan, Hasan Fahri Uzman, Necmi Avkıran, Cengizzâde Mehmet Rifat gibi Kıbrıs Türk toplumunun ileri gelenleri sık sık Halkevi'nde bir araya gelir ve toplantılar düzenlerdi.⁹⁸

H. A. Mapolar'a göre, Halkevi bir toplanma yeri olduğu kadar adanın sorunlarına yönelik kamuoyu oluşturma çalışmalarına da merkezlik yapmaktaydı. Toplum sorunlarına basın ve halkın ilgisi çekilmeye çalışılırdı.⁹⁹ Halkevi'nde alınan en önemli kararlardan birisi hiç şüphesiz Kıbrıs Türk tarihine "28 Kasım Mitingi"¹⁰⁰ olarak geçen 1948'deki ilk Enosis karşıtı miting idi. Büyük mitingün planları Halkevi'nde hazırlanmış ve hayata geçirilmişti.¹⁰¹

⁹⁵ H. A. Mapolar Kıbrıs'ta Halkevi faaliyete geçmeden önce adada bir Kültür Ocağı'nın varlığından bahsetmekteydi. Bunun kapanmasına denk düşen günlerde Halkevinin açılmasıyla kültürel yaşamın yeni bir sürece girdiğinden bahsetmekteydi. Mapolar, *age.*, s. 340.

⁹⁶ *Age.*, s. 84-85.

⁹⁷ *Age.*, s. 340.

⁹⁸ *Aynı yer.*

⁹⁹ *Age.*, s. 341.

¹⁰⁰ Ada Türkleri'nin tarihine "28 Kasım Mitingi" olarak geçmiştir. Kıbrıs'ın, Yunanistan ile birleşmesi anlamına gelen Enosis gösterilerine karşı büyük bir miting yapılması düşüncesi ile Kıbrıs Türkleri tarafından ortaya atılmıştır. Lefkoşa'da, Selimiye Cami'nin önündeki meydanda gerçekleşmiştir. Kıbrıs Türkleri, 28 Kasım 1948'de, sabah saat 11.00'de başlayan mitingde Kıbrıs Türk toplumunun önde gelen toplum liderlerinden, Avukat Fadıl N. Korkut, Dr. Fazıl Küçük, Faiz Kaymak, M. Dâna, Nazif Denizer, Kemal Deniz, Suphi Kenan, Rauf Raif Denktaş ve Hoca Salih Efendi katılarak halka birer konuşma yapmışlardır. Adanın her tarafından gelen Türklerin katıldığı kalabalık bir miting gerçekleşmiş; Kıbrıs Türkleri adanın tek sahibinin Rumlar olmadığını bu gösteriyle ilan ederek dünyaya seslerini duyurmaya çalışmışlardır. (*Hür Söğ*, 28 Kasım 1948, Sayı: 728.; Lütfi Özter, *Ulusal Mücadelede Denktaş*, Ankara, 2004, s. 44-45.)

¹⁰¹ Mapolar, *age.*, s. 341.; H. A. Mapolar adı geçen mitingün düzenlenme ve hazırlık toplantısının 28 Kasım 1948 de Halkevi'nde yapıldığını ifade etmesine rağmen, ilgili yerde ifade edildiği üzere *Hürsöğ* gazetesinin 4 Eylül 1949'daki nüshasında Kıbrıs'ta halkevi ve halk odası açılması dile

H. A. Mapolar'ın hatıralarında “ulusçu” olarak adlandırılan ve Halkevi'nin kurucuları arasında geçen Salim Aziz'in Kıbrıs'ta Halkevi'nin geliştirilmesi ve eksikliklerinin giderilmesi yönündeki çalışmaları tespit edilebilmektedir. Salim Aziz, İsmet İnönü'ye mektup yazarak Kıbrıs'ta bir Halkevi kurulduğunu ifade etti ve Halkevi'nin kütüphanesi için kitap istedi. Kısa bir süre sonra İsmet İnönü cevabî mektubunu gönderdi: Halkevi'nin açılmasından duyduğu memnuniyeti ifade ederek istenilenden çok kitap gönderileceğini belirtti. Bir süre sonra CHP Genel Sekreterliği Millî Eğitim Bakanlığı yayınlarının yanı sıra 2780 kitabın Konsolosluk kanalıyla Halkevi'ne gönderildiğini bildirdi. Kitaplar, Halkevi adına gelmesine rağmen paylaşılarak benzer kurumlara da dağıtıldı.¹⁰²

Türkiye'nin katkıları olmakla birlikte daha ziyade Kıbrıs Türkleri kendi olanaklarıyla Halkevi'ni kurdu. Özellikle Halkevi, Türk toplumu açısından sosyal etkinliklerin merkezi haline geldi. Tiyatro¹⁰³, evlenme törenleri¹⁰⁴, dernek toplantıları¹⁰⁵ ve ödül geceleri¹⁰⁶ burada düzenlendi. Yine bu bağlamda Özyay Akif ve Selçuk Akif kardeşlerin “*Geçmişten Yankular*” isimli kitabından konumuzla ilgili olan kısmı buraya almayı faydalı buluyoruz. Çünkü Türkiye'de Halkevleri 1951 yılında kapatıldı.¹⁰⁷ Buna rağmen Halkevleri Kıbrıs'ta hem ismi hem de kurumsal olarak varlığını bir müddet daha sürdürdü.¹⁰⁸

“Arnavut Camii'nin güney doğusunda, 1953 yılında inşa edilmiş bulunan ve 1963 yılına kadar Leymosun halkının festivallerinin, balolarının, evlenme törenlerinin, konferanslarının, toplantılarının ve daha birçok sosyal faaliyetlerinin tertiplendiği ve 1963 - 1974 yılları arasında ise yine toplum yararına hastane olarak kullanılmış olan Halkevi binası bulunmaktadır. Halkevi alanının üçte bir kısmını kaplayan batı kısmındaki arazi Arnavut mahallesinin Evkafa ait eski bir mezarlığı olup diğer üçte ikisi ise Mehmet Berberoğlu tarafından topluma hibe edilmişti. Mehmet Berberoğlu bu araziyi ise Hacı Feyzullah Efendi'nin oğlu Hacı Ahmet Efendi'nin varislerinden satın almıştı. Hacı Ahmet Efendi, caminin hemen ittisalinde ikamet etmekte ve hurma dallarını örmek suretiyle sepet, sandalet gibi benzeri el sanatlarıyla meşgul olan bir din adamı idi. Halkevi bahçesinin batı kısmında 1964 ve 1974 de hayatlarını kaybeden şehitlerimizin kabirleri bulunmaktadır. Camiinin esas bahçesinde, Spyro

getirilmekteydi. Anlaşılabacağı üzere arada yaklaşık bir yıllık fark oluşmaktadır. Bunu da okuyucunun dikkatini çekmenin doğru bir yaklaşım olacağını düşünmekteyim.

¹⁰² Mapolar, *age.*, s. 84-85.

¹⁰³ *Age.*, s. 84; *Akm*, 15 Eylül 1966, Sayı: 552.; *Zafer*, 25 Haziran 1965, Sayı: 11.

¹⁰⁴ *Bozçurt*, 1 Ekim 1960, Sayı: 1598; *Bozçurt*, 30 Ağustos 1962.

¹⁰⁵ *Bozçurt*, 21 Haziran 1959, Sayı: 1122; *Bozçurt*, 19 Kasım 1960, Sayı: 1647.

¹⁰⁶ *Akm*, 2 Mayıs 1968, Sayı: 1054.

¹⁰⁷ Özacın, *age.*, s. 1.

¹⁰⁸ Özyay Akif, *Selçuk Akif, Geçmişten Yankular (Echoes From The Past)*, Leymosun Kıbrıs Türk Cemaati ve Mirası, Lefkoşa, 2008, s. 48.

Arouzos Sokağında sahildeki Mulla Ahmetler Mezarlığından nakledilen çeşmenin kalıntıları ile Hicri 1311-M. 1893 tarihinde vefat eden Leymosun Hâkimlerinden Bodamyalızâde Hakkı Efendi'nin bu gün iki parça olmuş mezar taşı (kitabesi) bulunmaktadır.”

Anlaşılabileceği üzere Kıbrıs Türk halkının sosyal hayatına katkıda bulunacak olan Halkevi zihinlerde unutulmaz izler bırakacaktı. Her durumda halka hizmet etmeye devam edecekti. Sosyal etkinliklerin sona erip bazı gerekçelerle halkın ilgisinin kaybolduğu dönemde Halkevi binası yine toplum yararına hastane olarak hizmet verecekti.

Yukarıda ilgili kısımda Mustafa Çırakoğlu'nun Girne Halkevi'nin kuruluşuna yönelik verdiği bilgilere değinilmişti. Kendisi 1950'li yıllardan sonra Girne Halkevi'nin spor faaliyetleri konusunda şu açıklamaları yapmaktaydı: Bu dönemde yıldız futbolcular spor camiasına kazandırıldı. Bu gençler arasında Yaşar Karadağlı, Kemal Murat, Hüseyin Ellidört, Halil Rifat Ahmet, Hasan Balkabak, Salahi Balkabak, Alpay Balkabak, Salahi Ordili, Kemal Enver, Ali Göbedek, Zihni Kalmer var idi. Mustafa Çırakoğlu'na göre Girne Halkevi futbol takımı Kıbrıs Türk futbolunun ilk kurulan takımıdır. Futbol takımı günümüzde Türk Ocağı Limasol Kulübü'nün güney yakasında bulunan ve mülkiyeti “Crimer” adlı bir İngiliz'e ait olan bir futbol sahasında antrenman yapıyor ve maçlarına çıkıyordu.¹⁰⁹

Girne Kazası köylerinden Ozanköy, Ağırdağ, Fota, Kumu, Yorgos futbol takımları ile maç yapılırdı. 1958-1959 yıllarında Girne Halkevi futbol takımı ikinci ligde mücadele etmekteydi. Türk Ocağı Limasol Kulübü ile yaptığı karşılaşmalarda mağlup olunca Birinci Lig'e çıkamamıştı. 15/16 Ağustos 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti¹¹⁰ kurulunca Girne Halkevi'nin birçok futbolcusu

¹⁰⁹ Girne Halkevi'nde görev üstlenen başkanlar şunlardı: Sabri Tekin, Abdullah Alpay, Mustafa Eminağa, Serdar Sevim, Doktor Haluk Akman, Ali Ertan, Avukat Selçuk Gürkan, Arif Sülo, Baha Derdenli, Mustafa Çırakoğlu, Faruk Dağastı, Mehmet Kahveci, Ali Tanoğlu, Enver Hoca, Ali Tanoğlu (Mustafa Çırakoğlu'nun kendi el yazısı ile..., (23 Mart 2015). (EK:1))

¹¹⁰ Zürih ve Londra antlaşmalarında yer alan esaslara göre “Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasa”sı ve Anayasa'nın ayrılmaz bir parçası olan “Garanti” ve “İttifak” antlaşmaları imzalandı. Garanti Antlaşması; Kıbrıs Cumhuriyeti, Anayasa düzenini bütün ayrıntılarıyla korumayı taahhüt ediyordu. Eğer bu anayasa düzeni bozulacak olursa bu sistemi yeniden yerleştirmek için gerekli tedbirleri Türkiye, İngiltere ve Yunanistan birbirlerine danışacak ve önlem alacaklardı. Üç devletin her biri, anayasa düzenini yerleştirmek için tek başına müdahale hakkına sahipti. Anayasa'nın ayrılmaz parçasını oluşturan İttifak Antlaşması'na göre Yunanistan, Kıbrıs'ta “dokuz yüz elli” kişilik askeri kuvvet ve Türkiye de “altı yüz elli” kişilik bir askeri kuvvet bulundurabilecekti. Bu esaslar çerçevesi içinde hazırlanan Kıbrıs Anayasası, 16 Ağustos 1960'da yürürlüğe girerek Kıbrıs Cumhuriyeti resmen kuruldu. Ancak Cumhuriyet, 21 Aralık 1963'e kadar devam edecekti. Bkz. H. Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Basım yeri yok, 1992, s. 53-65.

sahip oldukları İngiliz pasaportu ile İngiltere'ye yerleştikleri için kulüp zor duruma düştü.¹¹¹

1960'lı yıllardan itibaren kültürel etkinlikler kapsamında faaliyet gösteren tiyatro grubu, yaz tatillerinde Girne 23 Nisan İlkokulu'nda sahne almış ve oyunlarını Girne halkının beğenisine sunmuştu. Mustafa Çırakoğlu faaliyetlerini yakinen bildiği futbol kulübünün bundan sonraki dönemde nasıl bir yol izlediğini de şöyle aktarmaktaydı: 1969'dan itibaren Kıbrıs Türk Futbol Federasyonu'nun¹¹² yeniden faaliyete geçmesiyle Girne Halkevi ikinci ligde mücadele etti. Kulübün başarılarla dolu geçmişi Birinci Lig'e çıkılmasıyla taçlandırılmış oldu. Futbolun yanı sıra voleybol branşında da etkinlik gösterildi. Atletizm alanında da 1974'e kadar sporcu yetiştirilmeye devam edildi. Mustafa Çırakoğlu Girne Halkevi Spor Kulübü ile ilgili olarak yaptığı bilgilendirmeyi şu cümlelerle tamamlamaktaydı: ¹¹³

“Günümüzde Girne Halkevi'ni gelecek kuşaklara emanet etmek için bir avuç gönüllü kişiler büyük çabalar sarf etmektedir. Camia olarak hizmet verecek kişilere şiddetle ihtiyaç vardır. 2014-2015 futbol sezonunda Birinci Lig'e çıkmak için büyük çabalar sarf etmekteyiz.”

Anlaşılabacağı üzere, Girne Halkevi spor ve sanat dallarında etkinlik göstermiş ve Kıbrıs'ın köklü seçkin kurumlarından birisi olmuştur. Günümüzde özellikle futbol dalında adından söz ettirmektedir.

Sonuç

Halkevleri, Cumhuriyet döneminin en önemli eğitim ve kültür kurumlarından birisidir. Yaygın eğitimin en önemli ayağını oluşturan Halkevleri, halkın sadece okuryazarlık seviyesini yükseltmekle kalmamış; halkı yapılan devrimler doğrultusunda sosyal yönden de eğitmiştir. Halkevleri, 19 Şubat 1932'de kurulduğunda her çeşit kültür hareketlerinin toplandığı kentlerden köylere kadar örgütlenebilen merkezler oldu. En önemli görevi halkı aydınlatmak, ülke ve yöre sorunlarına eğilmek, yetişkin insanların eğitim ve kültür seviyesini yükseltmek idi. Halkevleri, Mustafa Kemal Atatürk'ün aydınlanma devrimini yaşayan ve yaşatan kurumlar olmuş ve zor bir görevi üstlenmişti. Bu işlevini kütüphanelerin kurulması, sanat ve kültür etkinlikleriyle

¹¹¹ Mustafa Çırakoğlu'nun kendi el yazısı ile tarafıma gönderdiği imzalı mektup (23 Mart 2015). (Ek)

¹¹² Kıbrıs Türk Futbol Federasyonu'nun tarihi hakkında kapsamlı bilgiye kendilerine ait resmi sitede ulaşılabilir. Buna göre ayrıntılı bilgi için bkz <http://www.ktff.net/KTFF/Tarihce> (Erişim Tarihi 28.05.2020)

¹¹³ Mustafa Çırakoğlu'nun kendi el yazısı ile tarafıma gönderdiği imzalı mektup (23 Mart 2015). (Ek-1); Spor Kulübü olarak Girne Halkevi'nin kulüp merkezi 2015'de Girne'de Bahriyeliler Sokak'ta faaliyetlerine devam etmektedir. <http://www.ktff.org/BilgiBankasi/KulupDetayi/11>. (Erişim Tarihi: 28.05.2020).

kitlere taşınmış, Anadolu insanını kültürel yönden kalkındırma amacıyla ortaya çıktı. Türkiye'de çok partili hayata geçilmesi ile birlikte DP hükûmetinin yönettiği yıllar başladı. İktidar, Halkevlerini CHP'nin bir uzantısı olmakla suçlamaktaydı. DP tarafından çıkarılan yasa ile Halkevleri faaliyetlerinden yoksun bırakıldı.

Kıbrıs'ta Halkevi'nin açılmasına Ada'daki Türk basını öncülük etmiştir. Türkiye'nin aydınlanmasında önemli bir etkisi olan Halkevlerinin işlevi örnek alınmıştır. Böylece Kıbrıs Türk toplumu sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik kalkınmasını gerçekleştirebilme yönünde önemli bir süreci başlatmış olacaktır. Halkevi'nin kurulması fikri, basın ve Kıbrıs Türklerinin ileri gelenleri tarafından dile getirilmekteydi. Kıbrıs Türkleri, Türkiye'nin Kıbrıs Konsolosluğu'na başvurarak Halkevi açılması için girişimde bulundu. Bireysel anlamda başlayan Halkevi başvuruları zaman içerisinde basın yoluyla bir kamuoyunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kıbrıs Türk basını özellikle "*Hür Sözcü*" ve "*Kurum*" gazetelerinin öncülüğünde Halkevi'nin açılması yönündeki yayınlarıyla bir kamuoyu oluşturmuştur. Kıbrıs Türk basınında Lefkoşa'da kurulan Halkevi başta olmak üzere Leymosun (Limasol) Halkevi ve Mağusa Halkevi'nde yapılan faaliyetler hakkında haberler yer almaktaydı. Girne Halkevi Spor Kulübü'nün yaptığı futbol karşılaşmaları ile ilgili haberlere de yer verilmiştir. Yine adı geçen spor kulübü hakkında dönemin şahidi Mustafa Çırakoğlu'nun kulübün geçmişi ile ilgili olarak tarafıma gönderdiği mektubu dikkate değerdir. Halkevlerini ortaya çıkaran düşünsel altyapının Kıbrıslı gençlerle buluşunca nasıl bir ivmeye sebebiyet verdiği de yine onun yazdığı satırların arasında varlığını hissettirmektedir.

Kıbrıs'ta Halkevi açılmasıyla birlikte Türkiye'den bazı beklentiler olmuştur. Ancak bu yalnızca kitap, araç-gereç gibi temel ihtiyaçlar düzeyinde kalmıştır. Türkiye veya adadaki konsolosluğu aracılığıyla Kıbrıs'ta kurulan Halkevleri arasında yönetsel açıdan hiçbir organik bağ tespit edilememiştir. Adanın farklı kentlerinde açılan Halkevleri bağımsız bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'de kurulan Halkevlerinin işlevini tam olarak yansıtmasa da Ada'daki Türk toplumuna çok önemli hizmetler verdi.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (Türkiye Cumhuriyeti-Ankara)

BCA, FN: 030. 1 0 0, KN:124, DN:886, SN:18

BCA, FN: 490. 1 0 0, KN:1066, DN:1089, SN:3

The National Archives (İngiltere-Londra)

FCO 141/2794

Sürelî Yayınlar

Hür Söz

Bozkurt

Akın

Zafer

Kitaplar ve Makaleler

AKİF Özay-AKİF Selçuk (2008) *Geçmişten Yankılar (Echoes from the Past), Leymosun Kıbrıs Türk Cemaati ve Mirası*, Lefkoşa.

ALTAN Mustafa Haşim (1997) *Atatürk Devrimlerinin Kıbrıs Türk Toplumuna Yansımaları*, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

ALASYA H. Fikret (1992) *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Basım yeri yok.

AN Ahmet (2015) Kıbrıs'ta İşçi Sınıfının Oluşumu ve İlk Sendikal Hareketler, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İşçi Sınıfının Oluşumu Konferansı (17-18 Ekim 2015)*, Tarih Vakfı, İstanbul, s. 1-16.

ATATÜRK Mustafa Kemal (1989) *Nutuk*, Haz: İsmail Arar, Ulug İğdemir, Sami N. Özerdim, II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

BAYKARA Tuncer (1981) *Türk Devrim Tarihi*, Ankara.

CHP Halkevlere Öğreneği (1935) Ulus Basımevi, Ankara.

Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-1940, I (2005), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

ÇAVDAR Tevfik (1999) *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, İmge Kitabevi, Ankara.

ÇAĞBAYIR Yaşar (2007) *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

ÇEÇEN Anıl (2000) *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevlere*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.

----- (2009) *100 Soruda Kemalizm Başlangıcından Günümüze*, Kilit Yayınları, İstanbul.

DEMİRCİ Sevtap (2011) *Belgelerle Lozan Taktik-Stratejik-Diplomatik Mücadele 1922-23*, Alfa Kitap, İstanbul.

DEVELLİOĞLU Ferit (2002) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara.

EROĞLU Hamza (1990) *Türk İnkılap Tarihi*, Savaş Yayınları, Ankara.

- EYYÜPOĞLU İsmail (2000) Bir Demokrasi Açılımı Halkçılık ve Mustafa Kemal Atatürk, *Atatürk Dergisi*, Cilt III, Sayı 1, Erzurum, s. 265-288.
- İNAN Rauf (1970) *Orta Avrupa'da Gelişmenin Demokrasinin Temeli Eğitim*, İş Bankası Yayınları, Ankara.
- İĞDEMİR Uluğ (1976) *Yılların İçinden*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- İSMAİL Sabahattin - BİRİNCİ Ergin, *Atatürk Döneminde Türkiye Kıbrıs İlişkileri (1919-1938)*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları-8-Lefkoşa.
- KONUR İsmet (1938) *Kıbrıs Türkleri*, Bürhaneddin Matbaası.
- KUŞAT Ali (2003) Bir Değerler Sistemi Olarak “Kimlik” Duygusu ve Atatürk, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt II, Sayı 15, Kayseri, s. 45-61.
- MAPOLAR Hikmet Afif (2002) *Kıbrıs Güncesi 40 Yıllık Anıları, I-II*, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa.
- ÖZACUN Orhan (2001) *CHP Halkevleri Yayınları Bibliyografyası 1932-1951*, Kitap Matbaacılık, İstanbul.
- (2002) *Halkevlerinin Kuruluşu ve Atatürk Döneminde İstanbul Halkevlerinin Faaliyetleri (1932-1938)* İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.
- ÖZKAN M. Necati - BİRİNCİ Ergin (1997) *M. M. Necati Özkan, I-IV (1899-1970)* Necati Özkan Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ÖZTER Lütfi (2004) *Ulusal Mücadelede Denketiş*, Özyurt Matbaacılık, Ankara.
- SAMANI Meltem Onurkan (2007) *Kıbrıs'ta Bir Sömürge Kurumu: Kavanin Meclisi (1882-1931)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara).
- SAYGILI Neriman KANIPEK Kâmil BALIKÇIOĞLU İsmail (2013) KKTC'de Sendika Tarihi ve Kıbrıslı Türklerin Varoluş Mücadelesindeki Yeri *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt VI, Sayı 28 (Güz), s. 284-295.
- TANYOL Cahit (1981) *Atatürk ve Halkçılık*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- TURAN Orhan (2013) *Tarıhten Günümüze Kıbrıs Türk Basını (1879-2009)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- ZEYREK Şerafettin (2006) *Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Elektronik Kaynaklar

<http://www.ktff.net/KTFF/Tarihce> (Erişim Tarihi: 28.05.2020).

<http://www.ktff.org/BilgiBankasi/KulupDetayi/11>.(Erişim Tarihi: 28.05.2020)

Sözlü Kaynaklar

Altay SAYIL (Dr. Fazıl Küçük Müzesi Müdürü, Emekli Polis Memuru, Gazeteci).

Mustafa ÇIRAKOĞLU (Emekli Öğretmen, Girne Halkevi Spor Kulübü Yöneticisi).

QIRNE HALKEVİ'NİN TARİHÇESİ

Kurtuluş Savaşına kadar Osmanlı Devleti tarafından İtaliyeli İdaresine kiralanmış Kıbrıs adasında yaşayan insanlar, I. Dünya Savaşı sonrası İtaliyeli İdaresince Kıbrıs Adası İngilizlere bırakılmıştır. Adada yaşayan Türk Toplumunu gerçekleştiren, gerekse Rumlar tarafından destlanmış - lerdir. II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrası Türkler için zor koşullarda yaşamlarına sürdüklerini, Fakir konumunda ve yardıma muhtac olan Qirne Türk Halkı ekonomik ve mali durumları iyi durumda olan savaşı hislerin yardımları ile hayata bağlanmışlardır.

Ahmet Hacı Zeki Efendi, Tahir Efendi, Sükrü Hacı Hüseyin, Topal Ali, Ömer Cavus adlı kişilerin sağladıkları yardımlara örneği sonucu Tuhur Qirne'de Oranbeyi Camii'ne ait Vakıflar İdaresine ait CEMAL GÖRSEL Caddesi adresindeki Binada "CEMIYETÜL HAYRİYE" isimli Hıyar Kurulunu kurarak, yardıma muhtac Qirne Türk Halkının hizmetine sunmuşlardır.

1932 yılında Büyük Atatürk'ün Anadolu genelinde hayata geçirdiği "HALKEVLERİ"nin öncüsü "QIRNE HALKEVİ SPOR KULÜBÜ'nü" sağadıkları aynı kişiler hayata geçirerek, Qirne Kurumhanesinde kayıt tescilini yaparak Qirne Türk Halkının hizmetine sunmuşlardır. Bölgede futbol aktivitesini hayata geçirerek, çevre köylere de bunu anlattılar.

1950'li yıllardan itibaren çok kaliteli isim yapmış futbolculara topluma kazandırmışlardır. Bu kişiler arasında, İsmail Karadağlı, Kemal Muret, Hüseyin Ellidört, Halil Rifat, Ahmet Harun Balhabak, Salehi Balhabak, Alpay Balhabak, Salehi Odülü, Kemal Emre, Ali Göbecek, Zihni Kalmez'e aktarabiliriz.

